

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«МЕХАНІЗМ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ
ПОСЛУГ В УКРАЇНІ»**

Студентки 2 курсу, 4мз_групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Петриченко
Валентини
Вячеславівни

(підпис студента)

Науковий керівник
кандидат економічних наук

Льбіна
Анастасія
Олександрівна

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
доктор економічних наук,
доцент

Ладонько
Людмила
Степанівна

(підпис гаранта)

Київ 2020

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології

Кафедра публічного управління та адміністрування

Освітній ступінь: магістр

Спеціальність: публічне управління та адміністрування

Спеціалізація: публічне управління та адміністрування

Затверджую
Зав.кафедри

«28» лютого 2020 р.

**Завдання
на випускн кваліфікаційну роботу (проект)
студентові**

Петриченко Валентині Вячеславівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту): **«МЕХАНІЗМ
НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В
УКРАЇНІ»**

Затверджена наказом ректора від «27» лютого 2020 р. № 756

2. Строк здачі студентом закінченого роботи (проекту): 02.11.2020

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту): поглиблення теоретичних засад електронних довірчих послуг та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення механізмів їх надання в Україні.

Об'єктом дослідження є процес надання електронних довірчих послуг в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти надання електронних довірчих послуг в Україні.

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВІРИ ДО ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ

1.1. Еволюція наукових поглядів до предметної області надання електронних довірчих послуг

1.2. Нормативно-правове забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ

2.1. Міжнародний досвід надання електронних довірчих послуг

2.2 Аналіз надання електронних довірчих послуг в Україні

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	До 01.11.2019	01.11.2019
2	Складання плану та підготовка індивідуального завдання для виконання випускної кваліфікаційної роботи	До 28.02.2020	28.02.2020
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 19.06.2020	19.06.2020
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 01.09.2020	01.09.2020
5	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису третього розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 01.10.2020	01.10.2020
6	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі	До 02.11.2020	02.11.2020
7	Підготовка письмового відгуку на випускну кваліфікаційну роботу	До 06.11.2020	06.11.2020

8	Зовнішнє рецензування ВКР	До 16.11.2020	16.11.2020
10	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	23-27. 11.2020	23-27. 11.2020
11	Вирішення питання про допуск випускної кваліфікаційної роботи до захисту	До 01.12.2020	До 01.12.2020
12	Направлення випускної кваліфікаційної роботи із зовнішньою рецензією до ЕК для захисту	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання «28» лютого 2020р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Ільїна А.О.

(прізвище, ініціали, підпис)

8. Керівник проектної групи

(гарант освітньої програми)

Ладонько Л.С.

(прізвище, ініціали, підпис)

9. Завдання прийняв до виконання студент Петриченко В.В.

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту):

Випускна кваліфікаційна робота написана на актуальну тему. Студенткою досліджено механізм надання електронних довірчих послуг органами публічної влади в Україні, в тому числі у порівнянні із зарубіжним досвідом. У ході проведеного дослідження студентка проаналізувала погляди різних українських та зарубіжних науковців стосовно процесу надання електронних довірчих послуг, а також застосування електронного цифрового підпису під час реєстрації фізичних та юридичних осіб в органах публічної влади. Також, студентка дослідила специфіку законодавчої та нормативно-правової бази України, яка регулює процес надання електронних довірчих послуг, у порівнянні із аналогічною базою окремих зарубіжних країн світу. Великою перевагою у роботі є те, що студенткою проведено ґрунтовний аналіз міжнародного досвіду надання електронних довірчих послуг із виокремленням можливостей його застосування в Україні.

Ще величезною перевагою є авторська розробка механізму надання електронних довірчих послуг в Україні із чітким розмежуванням функцій та повноважень державних регуляторів сфери електронних довірчих послуг в Україні. Це зумовило студентку проаналізувати стан розвитку сфери електронних довірчих послуг у 2019 році, враховуючи перелік послуг, які відвідувачі мають можливість отримати через Кабінет електронних сервісів Міністерства юстиції України та реєстрів, що обслуговує дане Міністерство. Згідно проведеного аналізу студенткою виокремлено фактори появи проблеми довіри в суспільних відносинах стосовно надання електронного цифрового підпису та розроблено напрями удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні.

Зміст випускної кваліфікаційної роботи підпорядкований поставленій у роботі меті. Випускна кваліфікаційна робота має досить логічну структуру та відповідає вимогам оформлення. Проте у випускній кваліфікаційній роботі є окремі недоліки. Зокрема, студенткою замало приділено уваги аналізу динаміки надання електронних довірчих послуг в Україні, принаймні за останні п'ять років. Це надало б можливості зробити більш якісний аналіз надання електронних довірчих послуг в Україні, спрогнозувати подальшу перспективу розвитку подій та надати пропозиції щодо корегування ситуації. Доцільним було б також провести порівняльний аналіз окремих законів і підзаконних нормативно-правових актів України та окремих країн ЄС, що регулюють процес надання електронних довірчих послуг, в окремій таблиці, що дозволило б побачити загальну картину відставання України у цій сфері порівняно з країнами ЄС та надати пропозиції щодо розробки нових та внесення змін до діючих нормативно-правових документів України з метою наближення механізму надання електронних довірчих послуг до стандартів ЄС.

Однак, незважаючи на вказані недоліки, робота написана на високому науковому рівні, є авторським самостійним дослідженням, повністю розкриває обрану студенткою тему та допускається до захисту.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту): Ільїна Анастасія Олександрівна, 23.11.2020

(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Ладонько Людмила Степанівна
(ПІБ, підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект):

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студентки Петриченко Валентини Вячеславівни

(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник проектної групи (гарант освітньої програми):

Ладонько Людмила Степанівна
(прізвище, ініціали, підпис)

Завідувач кафедри: Новікова Наталія Леонідівна
(підпис, прізвище, ініціали)

«03» грудня 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВІРИ ДО ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ.....	6
1.1. Еволюція наукових поглядів до предметної області надання електронних довірчих послуг.....	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні.....	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ.....	16
2.1. Міжнародний досвід надання електронних довірчих послуг.....	16
2.2 Аналіз надання електронних довірчих послуг в Україні.....	24
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	37
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В останні роки в Україні значно зросла кількість електронних довірчих послуг. Запровадження Закону «Про електронні довірчі послуги» забезпечило громадян сучасними інструментами електронної комерції та комунікації з усіма стейкхолдерами. Цифровізація послуг сприяє їх активному проникненню та впливу як на життєдіяльність громадян, так і на розвиток суспільства та держави в цілому. Наразі українці можуть отримати низку електронних послуг, не виходячи з дому. Запровадження сучасних електронних методів ідентифікації особи, серед яких Mobile ID, забезпечує конфіденційність та повний захист персональних даних. Забезпечення безпеки інформації, тобто збереження її конфіденційності, цілісності, доступності, застосовності, авторства та спостережності під час її оброблення в існуючих і новостворених системах електронних послуг стає визначальним чинником довіри до результатів їх надання.

Дослідженням питань впровадження електронних довірчих послуг присвячено праці провідних фундаторів – представників різних наукових шкіл – І. Д. Горбенко, І. В. Кліменко, В. В. Ліпінський, Н. А. Літвінова, А. О. Мелашенко, О. В. Потій, С. В. Таран та інших дослідників.

Вивчення праць науковців дозволяє ґрунтовно дослідити сутність поставленого наукового завдання, а також сформулювати питання, що залишаються невирішеними.

Метою роботи є поглиблення теоретичних засад електронних довірчих послуг та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення механізмів їх надання в Україні.

Відповідно до мети було визначено коло **завдань**:

- охарактеризувати теоретико-методичні аспекти забезпечення довіри до електронних послуг;
- дослідити еволюцію наукових поглядів до предметної області надання електронних довірчих послуг;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні;

- дослідити світовий досвід надання електронних довірчих послуг з метою імплементації його в Україні;
- проаналізувати механізм надання електронних довірчих послуг в Україні;
- визначити напрями удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні.

Об'єктом дослідження є процес надання електронних довірчих послуг в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти надання електронних довірчих послуг в Україні.

Методологія дослідження. Для досягнення мети випускної кваліфікаційної роботи та вирішення поставлених завдань використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: метод системного підходу та історико-логічний метод – при дослідженні теоретичних аспектів надання електронних довірчих послуг; методи ретроспективного, порівняльного аналізу – при розгляді світового досвіду надання електронних довірчих послуг; методи аналізу та синтезу, групування, узагальнення, перехід від абстрактного до конкретного – при розробці рекомендацій щодо визначення напрямів удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні; економіко-статистичні – при моніторингу та оцінюванні процесу надання електронних довірчих послуг в Україні.

Інформаційною базою дослідження є широке коло наукових джерел: монографічні дослідження українських та зарубіжних вчених, публікації у періодичних виданнях, законодавчі та нормативні акти з питань цифрової трансформації та електронного врядування; офіційні статистичні матеріали Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства юстиції України, а також статистична інформація міжнародних організацій, Інтернет-джерела.

Структура та обсяг роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (налічує 52 найменування), додатків. Загальний обсяг роботи становить 56 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі основний – 46 сторінок. Робота містить 3 таблиці, 3 рисунки, 3 додатки.

Основні результати дослідження викладено у статті: Петриченко В. Особливості надання електронних довірчих послуг в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду // Публічне управління та адміністрування в умовах суспільних трансформацій : зб. наук. ст. студ. відп. ред. Н. Л. Новікова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – 251 с. (С. 174-181).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВІРИ ДО ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ

1.1. Еволюція наукових поглядів до предметної області надання електронних довірчих послуг

Забезпечення безпеки інформації, збереження її конфіденційності, цілісності, доступності, застосовності, авторства та спостережності під час її оброблення в існуючих і новостворених системах електронних послуг стає визначальним чинником довіри до результатів їх надання. Одним із механізмів забезпечення такої довіри є надання електронних послуг з використанням нормативно врегульованих електронних довірчих послуг.

Сьогодні значного поширення набули такі інформаційні процеси як обмін електронними послугами, розвиток електронної комерції, систем електронної соціальних послуг, медицини, банківської справи та інші. Це спричинено інтеграцією інформаційних технологій у суспільне життя та тенденцією глобалізації економічних процесів [16]. Прогрес глобального інформаційного суспільства, спричинений модернізацією технологічних процесів, викликає поступове перетворення майже усіх сфер життя. Швидкий розвиток інформаційних систем все більше підштовхує суспільні відносини до переходу в цифрову площину. Ми є свідками формування глобальної мережі економічних та соціальних відносин, що засновуються на можливості користування мережею Інтернет [19].

Для розуміння сутності електронних довірчих послуг варто дослідити витоки та методологію даного поняття, спробувати передбачити зміни, до яких в найближчому майбутньому може призвести масове використання електронних довірчих послуг.

Такий підхід допоможе скористатися перевагами процесу переходу на електронний документообіг та уникнути можливих ускладнень, як, наприклад, загрози порушення прав людини.

У 1976 році У. Діффі та М. Хеллман першими запропонували поняття «електронний цифровий підпис» (далі – ЕЦП), припускаючи, що схеми ЕЦП можуть існувати [44]. У 1977 році Р. Ривест, А. Шамір та Л. Адлеман розробили криптографічний алгоритм RSA17, який без додаткових модифікацій можна було використовувати для створення примітивних електронних підписів [48]. Тож приблизно в цей проміжок часу з'явилися як потреба в електронних довірчих послугах для обслуговування сфери електронної комерції, так і більш-менш практична можливість технічного вирішення цієї проблеми.

Що ж до правового врегулювання сфери, то вперше на міжнародному рівні за це взялася Комісія ООН з міжнародного торговельного права. Протягом сімнадцятої сесії Міжнародної торгової палати і Європейської економічної комісії, що проходила 1984 року, обговорювалися питання правових аспектів застосування електронних документів та їх юридичної сили [16]. У доповіді Генерального секретаря «Правові аспекти автоматичної обробки даних» та доповіді Секретаріату «Правова цінність комп'ютерних записів» йшлося про необхідність внесення змін до національного законодавства з метою узаконення використання електронних даних як доказу в суді, а також нормативного забезпечення однакової юридичної сили паперовим та електронним документам. Це спонукало до роботи із правової стандартизації в галузі електронної торгівлі та електронного цифрового підпису не тільки міжнародні організації та об'єднання (союзи), але й низку країн [11].

У 1996 році було прийнято Типовий закон «Про електронну комерцію», який став базовим нормативно-правовим актом щодо електронного обміну даними, електронної пошти, цифрових сертифікатів [14]. У 2001 році з'явився Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про електронні підписи», який надав дефініції «електронний підпис», «сертифікат», «підписант», «постачальник сертифікаційних послуг» та ін., що стало класичною основою для створення нормативно-правових актів практично всіх країн світу [12].

Серед зарубіжних науковців, які досліджували проблематику впровадження електронних послуг з використанням електронних підписів, можна виділити таких як Т. Гросс, У. Діффі, Алі Ал-Зубіассам, С. Кренн, І. Ніраніан, Р. Ривест. В їх роботах

досліджувались: проблематика реалізації кваліфікованих підписів [44], електронних договорів та транзакцій в окремих країнах [43], моделі управління ризиками задля безпеки інформації при застосуванні різних електронних підписів [47], схеми графів електронних підписів для доказування неспростовності дій [45], проблематика забезпечення цілісності та конфіденційності підписаних електронним підписом даних [46], впровадження схем повторного електронного підпису для підвищення конфіденційності [48].

Аналіз досліджень українських науковців дозволяє констатувати, що одним з базових заходів із забезпечення довіри до електронних послуг є електронна ідентифікація, яку достатньо ретельно було опрацьовано О. Потієм і Ю. Козловим. Науковцями розглянуто електронну ідентифікацію в основі розроблення певного глосарію з електронної ідентифікації, наведено перелік необхідних стандартів, технічних специфікацій та звітів у цій сфері, здійснено порівняльний аналіз наборів інформації, що використовуються для ідентифікації в різних країнах тощо [1].

Українські дослідники Н. Літвінова та О. Літвінов розглядали існуючий стан справ у сфері надання електронних послуг, дослідили досвід Чеської Республіки у запровадженні електронних сервісів, запропонували можливі шляхи подальшого розвитку технологічної інфраструктури надання електронних послуг. Питання безпеки надання електронних послуг розглянуто у частині захисту персональних даних, даних реєстрів та електронної ідентифікації нотаріусів [18].

Науковці І. Горбенко та Ю. Горбенко провели ґрунтовний аналіз стану, сутності та сучасних проблем питань теорії та практики аналізу, синтезу та застосування електронного цифрового підпису (ЕЦП) в інформаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах різного призначення [4, с. 21-27]. Тут, зіставляючи досвід Австралії, Канади, ЄС та США, можна розглянути сутність проблем створення інфраструктури відкритих ключів (ІВК) ЕЦП на різних рівнях, а також виявити проблеми, що стримують широке застосування технологій ІВК, а саме: інтероперабельність різних систем ІВК, недостатній досвід роботи у відомствах і корпораціях, висока вартість реалізації рішень, недостатня узгодженість технічних політик застосування сертифікатів ключів ЕЦП, високі вимоги до рівня підготовки

персоналу та користувачів [5, 49]. Крім того, науковцями визначено, що ці країни спирались на однакові міжнародні стандарти та мали відмінність у національних профілях сертифікатів відкритих ключів та списків відкликаних сертифікатів при їх впровадженні. Ця проблема не оминула й Україну при розбудові своєї ІВК [4, с. 35-60].

Дослідник О. Костенко в своїх роботах вказує про недосконалість Закону України «Про електронні довірчі послуги» і, у зв'язку з цим, неможливість без необхідних доопрацювань або випуску нових нормативних актів забезпечити визнання електронних довірчих послуг, що надаються іноземними надавачами таких послуг [12]. Слід зазначити, що переважна кількість прогалин українського законодавства була вирішена саме в другій половині 2018 року, проте з висновками щодо необхідності розроблення для України моделі інтеграції національних та іноземних довірчих послуг у транскордонному режимі [24, 26, 36]. Крім того, науковець зазначає, що діюча в Україні модель суспільних відносин у сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг має суттєві недоліки, що ускладнює інтеграцію нашої держави в світ транскордонних цифрових довірчих послуг і значно обмежує економічний потенціал країни в цілому [10, 13].

Науковцем І. Клименком узагальнено велику кількість матеріалів з електронних державних послуг, наведено методологію організації роботи державного органу задля впровадження електронних державних послуг, наведено велику кількість практичних порад, здійснено порівняльний аналіз практик Європейського Союзу щодо надання електронних послуг, Канади, США та азійських країн щодо впровадження електронних державних послуг [8, 15]. Питання безпеки надання електронних послуг висвітлено лише в контексті ознайомлення з загальним підходом до підготовки технічного завдання на систему захисту інформації.

Н. Білоцерковець у своїй роботі розглядає державне регулювання провайдерів некваліфікованих електронних довірчих послуг, їх права та обов'язки, зіставляючи їх з положеннями Закону України «Про електронні довірчі послуги» та наукової критики, що має місце в ЄС, наголошує на необхідності удосконалення законодавчого визначення терміну «навач електронних довірчих послуг», зокрема, передбачивши в

ньому більш чітко виписати відповідальність таких суб'єктів та порядок притягнення до відповідальності, а також більш широкого застосовування при електронній взаємодії особи та бізнесу з державою з використанням некваліфікованих електронних довірчих послуг [2].

Є. Брошеван, О. Потій розглядають можливості впровадження електронної довірчої послуги eDelivery, її технічні та організаційні особливості, де аналізується досвід впровадження ЄС, та робиться висновок, що українська нормативна та технологічна база є достатньою для цього впровадження. Саме це рішення є універсальним і потребує подальшого вивчення з метою впровадження на українському ринку електронних довірчих послуг [3].

В. Ліпінський та О. Братков розглядають вдосконалення нормативно-правового регулювання створення та впровадження комплексних систем захисту інформації в інформаційних системах з використанням положень стандартів НАТО [17]. Зіставляючи положення нормативних документів у сфері технічного захисту інформації з окремими керівництвами і стандартами НАТО та міжнародних стандартів у сфері управління інформаційною безпекою та оцінки безпеки інформаційно-телекомунікаційних технологій, науковці пропонують конкретні напрямки розвитку національних нормативних документів задля покращення системи законодавства щодо підвищення рівня вимог до безпеки національних КІС.

Дослідники А. Семенченко, В. Дрешпак, Р. Матвійчук, С. Кандзюба та О. Хошаба розглядають сутність електронних адміністративних послуг та організацію їх надання, електронні послуги в країнах Європи та Азії, стан та перспективи впровадження електронних адміністративних послуг в Україні на центральному та місцевому рівні. Тут одним із факторів успішності електронних послуг є забезпечення безпеки інформації під час їх надання, цілі безпеки інформації та систем, за допомогою яких надаються електронні послуги, визначаються загрози для безпеки інформації та організується захист інформації на різних рівнях [38].

А. Гречко, А. Мелашенко, С. Таран розглядають підхід до технічної та технологічної імплементації електронних довірчих послуг, що враховує положення Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» [24],

«Про електронні довірчі послуги» [36] та Регламенту ЄС № 910/2014 [27]. Крім того, науковці пропонують шляхи реалізації цього підходу з використанням профінансованої ЄС бібліотеки з відкритим вихідним кодом Digital Signature Service (DSS) [6]. Це надасть змогу досягти необхідного рівня інтероперабельності послуг як усередині країни, так і з державами-членами ЄС.

О. Голіна, аналізуючи правові та організаційні засади довірчих електронних послуг, прав та обов'язків надавачів даного виду послуг, а також договорів, що опосередковують їх надання, доходить до висновку, що потребують подальшого розвитку законодавчі положення щодо порядку укладення договорів про надання електронних довірчих послуг, а також сам механізм реалізації прав суб'єктів (споживачів послуг) з метою забезпечення елементу довіри [7].

Ю. Кірпічніков, Ю. Кондратенко, Г. Руденська, С. Васюхно розглядають переваги впровадження електронного документообігу в підрозділах штабів з використанням Microsoft SharePoint, підкреслюючи переваги такого способу оброблення документів [9].

А. Семенченко та А. Журавльов досліджували теоретико-методологічні засади інституалізації державного управління у сфері електронного урядування [39].

Однак, не зважаючи на значну кількість підходів до вирішення проблеми забезпечення безпеки надання електронних довірчих послуг, ця проблема залишилася актуальною не тільки для України, але й для багатьох країн світу та їх об'єднань як у теоретичному, так і в практичному сенсі.

1.2. Нормативно-правове регулювання забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні

Відносини, пов'язані з наданням електронних довірчих послуг та електронною ідентифікацією, регулюються Конституцією України, Цивільним кодексом України, законами України «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист персональних даних», іншими нормативно-правовими актами.

Під такими послугами Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII (далі – Закон № 2155) розуміє послуги, що надаються для забезпечення електронної взаємодії двох або більше суб'єктів, які довіряють надавачу електронних довірчих послуг щодо надання такої послуги (рис.1.1).

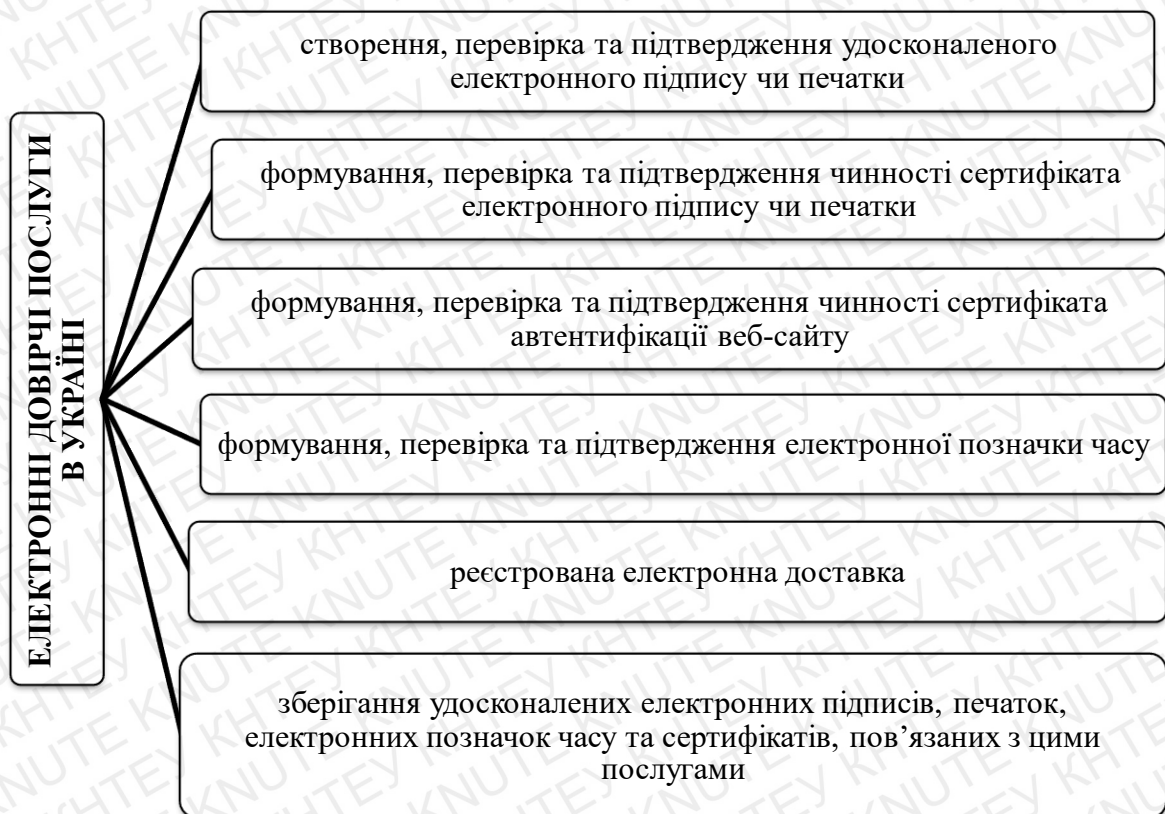

Рис. 1.1. Електронні довірчі послуги в Україні

Джерело: сформовано автором за [36]

07 листопада 2018 року Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII (далі – Закон № 2155) набув чинності. Документ покликаний запровадити в Україні модель та принципи надання електронних довірчих послуг Європейського Союзу, гармонізуючи її зі сформованою національною системою взаємодії суб'єктів у сфері електронного цифрового підпису. Кожна послуга, що входить до складу електронних довірчих послуг, може надаватися як окремо, так і в сукупності. Користувачами є підписувачі, створювачі електронних печаток, відправники та отримувачі електронних даних, інші фізичні та юридичні особи, які отримують електронні довірчі послуги у надавачів таких послуг. Своєю

чергою, до надавачів належать суб'єкти господарювання, які надають одну або більше таких послуг [36].

Щодо сфери дії Закону № 2155, то він регулює відносини, що виникають між юридичними, фізичними особами, суб'єктами владних повноважень у процесі надання, отримання електронних довірчих послуг, процедури надання цих послуг, нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також основні організаційно-правові засади електронної ідентифікації. Законами України можуть встановлюватися особливості правового регулювання надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації в певних сферах суспільних відносин.

Законом № 2155 запроваджуються такі механізми, як електронна ідентифікація, електронний підпис, електронна печатка, електронна позначка часу, реєстрована електронна доставка, компрометація особистого ключа тощо.

Згідно Закону № 2155 публічне управління у сфері електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації здійснюється на засадах: забезпечення принципу верховенства права у процесі надання і отримання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; створення сприятливих та конкурентних умов для розвитку та функціонування сфер електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; вільного обігу електронних довірчих послуг в Україні, а також можливості вільного надання електронних довірчих послуг надавачами електронних довірчих послуг, розташованими в інших державах, діяльність яких відповідає вимогам цього Закону; забезпечення захисту прав і законних інтересів користувачів електронних довірчих послуг; гарантування доступності та можливостей використання електронних довірчих послуг для людей з обмеженими фізичними можливостями; відповідності вимог до надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації європейським та міжнародним стандартам; забезпечення функціональної сумісності та технологічної нейтральності національних технічних рішень, а також недопущення їх дискримінації; забезпечення захисту персональних даних, що обробляються під час надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації [36].

Метою здійснення публічного управління у сфері електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації є: проведення єдиної та ефективної державної політики у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; створення сприятливих умов для розвитку та функціонування сфер електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; забезпечення функціональної сумісності та технологічної нейтральності національних технічних рішень, а також недопущення їх дискримінації; забезпечення рівних можливостей для доступу до електронних довірчих послуг та захисту прав їхніх суб'єктів; запобігання монополізації та створення умов для розвитку добросовісної конкуренції у сфері електронних довірчих послуг; забезпечення захисту персональних даних відповідно до законодавства у сфері захисту персональних даних; проведення заходів з популяризації електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації серед населення та юридичних осіб; здійснення контролю за прозорістю та відкритістю у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; сприяння інтеграції України у світовий електронний інформаційний простір.

Публічне управління у сфері електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації здійснюється шляхом: нормативно-правового регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг; міжнародного співробітництва у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; проведення інших заходів державного регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації, передбачених законодавством.

Щодо суті змін, які відбулися, одним із головних положень Закону № 2155 є взаємне визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів та електронних підписів. Згідно з ч. 2 ст. 22 Закону № 2155 ідентифікація фізичної особи, яка звернулася за отриманням послуги формування кваліфікованого сертифіката відкритого ключа, здійснюється за умови її особистої присутності за паспортом громадянина України або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи, відповідно до законодавства про Єдиний державний

демографічний реєстр та про документи, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи.

Отже, отримати послуги з формування кваліфікованих сертифікатів відкритих ключів за довіреністю (в т.ч. посвідченою нотаріально) неможливо. Акредитовані установи, уповноважені видавати е-підпис, називаються кваліфікованими надавачами електронних довірчих послуг.

Крім того, запроваджується адміністративна послуга щодо включення юридичних та фізичних осіб – підприємців, які мають намір надавати електронні довірчі послуги (ЕДП) до Довірчого списку, а також встановлюється порядок ведення такого списку. Також, визначається процедура незалежної оцінки відповідності для ЕДП та також можливість використання зазначеними особами у своїй діяльності як національних, так і міжнародних стандартів.

Допускається ідентифікація фізичної особи кваліфікованим надавачем електронних довірчих послуг за ідентифікаційними даними, що містяться у раніше сформованому ним кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа, за умови чинності цього сертифіката. Також, Закон № 2155 інтегрує в собі всі попередні здобутки у сфері застосування електронного цифрового підпису [36].

Запровадження електронного урядування і зокрема електронної взаємодії в Україні не лише полегшить життя громадянам у використанні власного часу, але й зменшить рівень корупції завдяки відкритості, об'єктивності та прозорості процесів, ліквідує систему бюрократизації, яка постійно втомлює українців своєю паперовою тяганиною, чергами, занадто складною процедурою та доступом. Окрім того, слід відзначити також і те, що електронне урядування сприяє збереженню навколишнього середовища, окрема за рахунок відсутньої необхідності використовувати папір. Використання громадянами різноманітних технологій та інструментів електронного урядування під час реєстрації на сайтах органів публічної влади стає фактором розвитку електронної демократії, що дозволяє громадянам залучатись до участі в обговоренні проблем сталого розвитку території проживання та прийняття рішення під час електронної взаємодії з органами публічної влади. В подальшій перспективі це сприятиме налагодженню партнерських відносин між державою та суспільством.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ

2.1. Міжнародний досвід надання електронних довірчих послуг

Враховуючи те, що Україна перебуває на початковому етапі державного регулювання надання електронних довірчих послуг, міжнародний досвід у цій сфері обумовлює її актуальність з метою імплементації успішних практик та визначення напрямків їх впровадження.

Організацією Об'єднаних Націй розроблено та прийнято низку законів у сфері електронних довірчих послуг. Одним з них є Типовий закон про електронні підписи з керівництвом про введення в дію [40]. Він є фундаментальним для інших національних законів в різних країнах світу. Цей закон допомагає створювати гармонізовану та сучасну законодавчу базу держав шляхом встановлення критеріїв технічної надійності для надання визначеності їх статусу а також для ефективного подолання законного поводження в сфері надання електронних довірчих послуг. Застосування цього закону визнає на офіційному законодавчому рівні цифрові підписи на основі криптографії. В ньому представлені процедури, фактори та ресурси, які використовує постачальник послуг із сертифікації, а саме: якість програмних та апаратних систем; кадрових, фінансових та інших ресурсів; якість процедур обробки заявок та сертифікатів; доступність інформації для підписантів, визначених у сертифікатах; ступінь аудиту та його регулярність; наявність декларації державою, постачальником сертифікаційних послуг, органом з акредитації або будь-який інший фактор. За дослідженням компанії Adobe [50] близько 6 країн світу, таких як Швейцарія, Китай, Республіка Корея, Тайвань, Аргентина, Гон-Конг, Малазія, Бразилія, Турція імплементували в національне законодавство законодавство ЮНСІТРАЛ.

Щодо успішних міжнародних практик застосування технологій електронного урядування в цілому та електронних довірчих послуг зокрема, варто зазначити досвід Республіки Корея, яка почала його активно використовувати однією з перших. Гарантом публічної влади щодо впровадження системи електронного врядування в

Республіці Корея є Президент, який визначає та затверджує процедури видання ліцензії органу сертифікації ключів. Нормативно-правові аспекти електронного цифрового підпису в Республіці Корея визначені законом [37]. Питання розвитку інфраструктури відкритих ключів входять в сферу відповідальності Міністра публічного адміністрування та безпеки Республіки Корея. Також Міністерство публічного адміністрування та безпеки займається питаннями розвитку інфраструктури відкритих ключів, приймає рішення щодо утворення центрів сертифікації та рішення щодо видачі або скасування центрам сертифікації дозволів за умов їх відповідності, організовує оцінку відповідності центрів та інші заходи. Наразі в Республіці Корея створена база даних з обліку – Система «е-Паспорт», різноманітні інтегровані інформаційні системи для різних організацій та публічних служб – системи реєстрації громадян, різноманітні реєстри, наприклад з нерухомості, отримання освіти або банківських послуг, видачі патентів, здійснення державних закупівель, інформаційні ресурси для місцевого самоврядування та інші.

В Республіці Корея застосовується декілька типів електронного цифрового підпису різного рівня. Ідентифікація користувачів відбувається через системи Інтернет-банкінгу. Користувач отримує ЕЦП шляхом проходження певної процедури, який захищений паролем.

Публічним інститутом влади Республіки Корея, який відповідальний за технічне забезпечення електронного урядування, є Національна агенція з інформатизації. В сферу відповідальності Агенції входить розробка технічних завдань та проведення тендерів на розробку компонентів технічних завдань.

Інститутом публічної влади Республіки Корея, який відповідальний за видачу електронних ключів, що підтверджують ідентифікацію користувача у мережі, є Корпорація сертифікації інформації.

В основу мережевої ідентифікації користувачів Республіки Корея на законодавчому рівні покладена технологія ІВК, на базі якої була створена Національна інфраструктура відкритих ключів. Публічними інститутами Республіки Корея, які уповноважені видавати електронні цифрові підписи, є наступні організації: Korea Electronic Certification Authority, KICA, Korea Trade Network.

Питання регулювання механізмів застосування ЕДП в Китаї регламентується законом [23], де визначено правові засади, відповідальність сторін за порушення норм закону, принципи використання електронного підпису, вимоги роботи центрів верифікації, а також видачі сертифікатів, регламенти безпеки. Діяльність у сфері ЕДП регулюється такими інститутами влади як Державна Рада Китаю, Національне бюро управління криптографією. Однією з основних функцій Бюро є публікація затверджених алгоритмів шифрування, які застосовуються при використанні ЕЦП. Система сертифікації з використанням SM2 регулюється Державним стандартом GM/T 0034-2014, який затверджений Національним бюро управління криптографією. Сам алгоритм SM2 та особливості використання затверджені національними стандартами Китайської народної республіки GM/T 0003-2012, GM/T 0009-2012, GM/T 0010-2012, GM/T 0015-2012.

Щодо місцевого самоврядування Китаю, то кожна провінція має свої центри верифікації та розподілу ключів і розробляє свої правила використання електронного цифрового підпису. Сьогодні в Китаї працюють вже біля 50 провайдерів, які реалізують електронну верифікацію за понад 12 млн. верифікаційних ліцензій. Наразі сферами активного застосування ЕЦП в Китаї є податкові, митні та інші державні інститути влади, суб'єкти електронної комерції – операції на біржах, Інтернет-маркетинг, Інтернет-банкінг, онлайн комунікації.

Основними нормативно-правовими документами, регламентуючими питання механізмів надання електронних довірчих послуг в Сполучених Штатах Америки на федеральному рівні, є закони Electronic Signatures in Global and National Commerce Act – регулює питання легальності документів, виконаних з електронним підписом, та Uniform Electronic Transactions Act – узгоджує на федеральному рівні відмінності, які містяться у відповідному законодавстві окремих штатів.

Інститутами публічної влади у Сполучених Штатах Америки, які здійснюють управління в сфері електронних довірчих послуг, є Офіси секретарів Штатів. Сферою відповідальності цих офісів є сертифікація компаній, які видають цифрові сертифікати безпосередньо та видача ліцензій. Основні функції Офісів секретарів

Штатів мають свої певні особливості та відмінності в кожному штаті й регламентуються відповідно до законодавства кожного окремого штату.

Алгоритми криптографічних перетворень ЕЦП в Сполучених Штатах Америки затверджуються Національним інститутом стандартів та технологій США. Наразі використовуються наступні алгоритми – DSA (Digital Signature Algorithm – алгоритм цифрового підпису), ECDSA (Elliptic Curve Digital Signature Algorithm – алгоритм цифрового підпису на основі еліптичних кривих), RSA (Rivest, Shamir та Adleman – алгоритм Рівест-Шаміра Ейделямана).

Отже, США активно розпочали законотворчу діяльність в сфері електронного підпису і стали першою країною, яка запровадила ЕЦП в якості аналога власноручного підпису. Узагальнюючи законодавчий досвід США, який регулює використання електронних документів і електронного підпису, можна констатувати наступне. Законодавча база США, яка регулює використання електронного підпису, створюється поступово із застосуванням підходу «від часткового до загального», тобто, від створення законопроектів і прийняття законів в окремих штатах до створення Федерального закону. Окремо слід звернути увагу на численні розбіжності в законодавстві, що призводять до виникнення складнощів адаптації стандартів електронних підписів та документів окремих штатів. Законодавством США рекомендовано використання стандарту X.509 та механізмів розширень сертифіката федерального профілю, який розроблено Національним інститутом стандартів і технологій США (The National Institute of Standards and Technology – NIST) Міністерства торгівлі США у співпраці із Американським національним інститутом стандартів (ANSI). Також, цими установами розроблено федеральний міст сертифікації (Federal Bridge Certification Authority – FBCA), який має за мету об'єднати відомчі інфраструктури відкритих ключів (PKI) США, а також формувати дійсні для PKI одного відомства сертифікати, які будуть прийнятими в PKI іншого відомства. Фактично FBCA забезпечує інтероперабельність електронних підписів в межах США шляхом переносу інформації в загальний сертифікат. Однак даним технічним рішенням ніяким чином не вирішуються проблеми визнання в США іноземних електронних підписів та ЕДП [16].

Що ж стосується порушеного дослідженням питання щодо визнання іноземних електронних підписів, сертифікатів електронних підписів, ЕДП, то ці проблемні питання законодавством США не вирішуються окремо або детально – відсутні визначення транскордонності, ЕДП та їх перелік, а також порядок або процедури визнання іноземних електронних підписів та їх сертифікатів під час транскордонних відносин, в тому числі в електронній комерції. Законодавство США не передбачає інших процедур визнання іноземних сертифікатів, ніж за попередньою згодою сторін-учасників угод та за умови, що електронні підписи були створені і відповідають вимогам законодавства.

Таким чином, при забезпеченні процедур взаємного визнання електронного підпису та ЕДП між США та Україною законотворцям необхідно розробити та стандартизувати правові механізми транскордонного використання електронного підпису та ЕДП із урахуванням особливостей різних технічних рішень та відмінностей юрисдикцій.

Аналізуючи модель застосування ЕДП в Канаді, доцільно відмітити, що нормативно-правове регулювання здійснюється на основі Закону «Про захист персональної інформації та електронні документи», де визначено, наприклад, базові характеристики ЕЦП – його унікальність для власника, який виключно особисто його контролює та використовує для ідентифікації.

Державне казначейство Канади – це Інститут влади, який уповноважений здійснювати управління у сфері застосування ЕДП. До його складу входять члени уряду Канади. Виконавчим органом казначейства є Секретаріат, основною функцією якого є внесення рекомендацій щодо здійснення політики, директив, програм усіх урядових міністерств та відомств. Казначейство оперує як штатним розписом, так і фінансами усіх федеральних відомств, а також затверджує відповідні рішення уряду та більшість законів Канади.

Дотримуючись положень Закону про захист персональної інформації, Секретаріат Державного казначейства, отримуючи заявку від організації на отримання статусу сертифікаційного органу, організує проведення оцінки відповідності на право роботи з ЕЦП. Після позитивного результату оцінки

інформація про організацію розміщується на офіційному сайті Державного казначейства. Сертифікаційними інститутами влади Канади, які мають дозвіл на сертифікацію та акредитацію ключів, наразі є Міністерство громадських робіт і державних служб та Податкова служба Канади [49].

Особливості регулювання надання електронних послуг країн Європейського Союзу зумовлені фактом наднаціонального рівня регулювання. Ключовим нормативним документом законодавства ЄС, де закріплено засади правового регулювання відносин у сфері надання ЕДП, є Регламент № 910/2014, який є актом прямої дії і регламентує повноваження держав-членів ЄС, а саме регулювати правовідносини, визначати повноваження інститутів влади, які здійснюють контроль за діяльністю надавачів довірчих послуг, вводити санкції за порушення. Отже, Регламент № 910/2014 одночасно гармонізує нормативно-правове регулювання і врегульовує певні правовідносини у разі випадків, коли держави-члени ЄС мають право на власний розсуд приймати рішення [27].

Наприклад, у Франції на законодавчому рівні закріплені передумови здійснення діяльності з надання кваліфікованих ЕДП – зафіксований обов’язок уряду спрощувати відносини між урядом та громадянами.

Так, визначено правовий статус оригіналів та копій електронних документів, встановлено елементи онлайн-комунікацій, а також сценарій використання певних засобів створення кваліфікованих електронних підписів та заходів адміністративного впливу у випадках порушення. Крім цього, врегульовано процедури з надання кваліфікованих ЕДП – визначено державні стандарти до кваліфікованого електронних підписів; врегульовано порядок надання ЕДП, регламентовано процедури набуття особою статусу кваліфікованого набувача ЕДП.

Інститутом державної влади Франції, на який покладено повноваження у сфері ЕДП, є Національне агентство з питань безпеки інформаційних систем у сфері надання ЕДП. Цей орган підпорядкований Генеральному секретарю з питань оборони та національної безпеки Франції.

Великі країни-члени ЄС наполягають на запровадженні єдиного цифрового податкового реєстру та відповідних баз даних для цифрової економіки. Сутність цих

здумів полягає у тому, щоб фірми сплачували податки, де вони працюють. Це є можливістю отримувати більше надходжень від цифрової економіки.

Щодо цифрової економіки, то в Європарламенті вже висувуються вимоги з приводу створення єдиного регулюючого органу для ЄС. Яскравим прикладом закордонного успішного досвіду впровадження електронного урядування і, зокрема, електронної взаємодії є Естонія. Електронна ідентифікація громадян, Mobile ID, електронне голосування, електронне резидентство, а також електронна медицина, транспорт, навчання – лише мала частка цифрових послуг, які успішно функціонують в Естонії [51].

Найважливішою подією в розвитку електронної взаємодії Естонії стала програма X-Road – система, яка керує запитами між незв'язаними комп'ютерними середовищами. І, оскільки ці системи використовують різні технології, кожна з них потребує «адаптера» для передачі і отримання інформації в форматі, що використовує X-Road. З метою захисту важливих даних кожна система також використовує свої захищені сервери для шифрування. Завдяки цій системі сьогодні в Естонії майже всі адміністративні послуги надаються онлайн. Водночас у 2014 році естонський уряд запустив цифровий проект e residency, згідно якого є можливість для кожного громадянина ЄС відкрити фірму, навіть якщо він перебуває за межами Естонії. За рахунок того, що кожна цифрова транзакція обкладається в Естонії податком, держава ще й має прибуток від цього. Електронна ідентифікація громадян, Mobile ID, електронне голосування, електронне резидентство, а також електронна медицина, транспорт, навчання – лише мала частка цифрових послуг, які успішно функціонують в Естонії. Через Інтернет можна зробити практично все – оплатити штраф, отримати паспорт, оформити будь-яку довідку, зареєструвати підприємство, поставити підпис на договорі. В даний час естонська держава пропонує близько 600 електронних послуг громадянам і більше 2 тисяч цифрових послуг для підприємців.

Досвід інших країн показує, що реалізація механізмів та інструментів електронного урядування, серед яких чільне місце займають ЕДП, сприяє ефективності й прозорості влади. Україна має всі шанси відчувати переваги «електронної країни» на собі.

Важливою подією у запровадженні електронної взаємодії між державою і громадянином в Україні є система «Трембіта», послугу якої запустили в грудні 2017 року в Україні. В жовтні 2017 році Естонія передала X-Road Україні, а в листопаді Державне агентство електронного урядування України присвоїло українській версії X-Road назву «Трембіта». Ця система є справжнім рухом уперед не лише у подоланні корупції та встановленні децентралізації, а й реальною можливістю відчувати кожному українцю себе, перш за все, справжнім європейцем. «Трембіта» – надія громадян України, адже завдяки ній можна переглянути, хто з державних службовців цікавився їхніми особистими даними, і отримати доступ до них можна лише на підставі повноважень, за конкретним запитом. Реалізація електронної системи, до якої Україна йшла довгі роки, надасть змогу громадянам стати справжніми власниками інформації про себе. Завдяки впровадженню системи «Трембіта» забезпечується електронна взаємодія державних інформаційних ресурсів, а органи державної влади мають змогу забезпечити безпечний обмін даними державних реєстрів. Позитивним результатом також треба відмітити значне зменшення паперових довідок та черг для їх отримання. Вже зараз більше 50 державних органів долучилися до електронного обміну через систему «Трембіта»: здійснено понад 300 тис. транзакцій; до системи підключено 14 держреєстрів; між органами влади побудовано 16 взаємодій; для взаємодії державних органів опубліковано 17 вебсервісів. Безпеку, ідентифікацію та авторизацію учасникам е-обміну забезпечує кваліфікований електронний підпис. У перспективі громадяни зможуть отримати будь-яку довідку online, авторизувавшись на державному інформаційному ресурсі за допомогою власного кваліфікованого електронного підпису [51, 52].

На теперішній час ця система працює більше, ніж у 60 країнах світу. В Україні вже діє запровадження електронної взаємодії, яка є необхідною для розвитку електронного урядування. Використання інструментарію електронного урядування сприяє перетворенню робочого процесу державних службовців на більш мобільний, оперативний і комфортний. В такому разі, електронна ідентифікація – це ідеальний спосіб відчувати себе вільним громадянином у своїй державі та вирішувати усі питання за допомогою гаджетів, незалежно від місцезнаходження і часу перебування.

2.2. Аналіз надання електронних довірчих послуг в Україні

Протягом останніх років здійснюється революційна цифровізація українського суспільства. Саме цифровізація суспільних відносин та економіки визначатиме конкурентні позиції держав у подальші роки, оскільки цифрова революція відбувається швидшими темпами, ніж колись індустріальні революції. Характерною ознакою цифровізації є запровадження для громадян державних органів та органів місцевого самоврядування цифрових послуг. Цифрові петиції, е-судочинство, цифровий документообіг, е-посвідчення особистості, е-послуги сфери комунального господарства, соціального захисту населення, здоров'я, транспорту, фінансів та інших сфер діяльності держави створюються швидкими темпами. Також зростає потреба в цифровій комерції та електронних послугах, які надаються іншими державами в транскордонному режимі. Крім електронного підпису запроваджуються сучасні сервіси цифрової ідентифікації. В межах реалізації Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року Національний банк України затвердив порядок функціонування Єдиної національної системи електронної дистанційної ідентифікації фізичних і юридичних осіб BankID [25]. Цей Порядок спрямований на розвиток електронного врядування в Україні. За останніми даними громадянам України видано понад 3 млн ID-Card, зокрема із електронним підписом, що закріплює біометричні та персональні дані.

В Україні впроваджено і новий електронний сервіс Mobile ID від операторів мобільного зв'язку Kyivstar, Vodafone та Lifecell, який дозволяє здійснювати електронну ідентифікацію користувача для доступу до державних електронних послуг шляхом використання електронного підпису абонента, що записується на SIM-карту.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій суттєво розширило спектр електронних послуг. Так, органами державної влади забезпечуються 145 онлайн електронних адміністративних послуг, які надаються за допомогою та з використанням електронного підпису. З них 86% доступно на власних порталах ЦОВВ, а 70% надано через електронні кабінети органів влади виключно за наявності електронного підпису. Більшість проєктів – волонтерські, вони суттєво різняться між

собою за багатьма параметрами, починаючи від інтерфейсу й закінчуючи алгоритмами програмування. Крім того, понад 50% не відповідають очікуванням громадян, оскільки є лише фактично цифровою заявкою громадянина на отримання послуги або електронним записом до черги, а всі процеси надання послуги органом державної влади так і залишаються в паперовому вигляді і є бюрократичними.

Ці недоліки й корінні властивості інформаційно-комунікаційних технологій створюють атмосферу недовіри між суб'єктами суспільних відносин. Відсутність довіри, зокрема, через високу вірогідність наявності правової невизначеності робить споживачів, бізнес і органи державної влади уразливими в частині достовірності результатів здійснення суспільних відносин із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, що є суттєвим бар'єром на шляху підвищення ефективності економічного й соціального розвитку людства. Одночасно зростає необхідність у надійній ідентифікації фізичних та юридичних осіб під час створення, надання, отримання та користування електронними послугами та сервісами всіх видів.

На національному рівні регуляція забезпечується законодавством, яке створювалося на основі міжнародних Типових законодавчих актів із урахуванням особливостей національних юрисдикцій [24, 26, 36].

Суспільні відносини у сфері надання електронних довірчих послуг регулюються Законом України «Про електронні довірчі послуги» [36]. Закон визначає державні органи, що мають права регуляції в цій сфері. Механізм надання електронних довірчих послуг в Україні представлено на рис. 2.1.

Суб'єктами відносин у сфері ЕДП є органи влади, уповноважені державою на виконання організаційно-розпорядчих обов'язків, а саме: користувачі ЕДП – фізичні або юридичні особи, які використовують електронні підписи і споживають ЕДП; надавачі ЕДП – фізичні або юридичних особи, які надають ЕДП та послуги електронного підпису; органи з оцінки відповідності; засвідчувальний центр, центральний засвідчувальний орган, контролюючий орган.

Рис. 2.1. Механізм надання електронних довірчих послуг в Україні

Джерело: розроблено автором

Так, державні регулятори сфери електронних довірчих послуг в Україні та їх функції представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Функції та повноваження державних регуляторів сфери електронних довірчих послуг в Україні

№ з/п	Регулятори	Функції та повноваження
1	Кабінет Міністрів України	1. Здійснює державну політику у сфері ЕДП та електронної ідентифікації. 2. Визначає пріоритетні напрями розвитку. 3. Координує діяльності органів, що здійснюють державне регулювання у сферах ЕДП та електронної ідентифікації. 4. Приймає рішення щодо державної підтримки розвитку, нормативно-правових актів, організації міжнародного співробітництва.
2	Головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері електронних довірчих послуг	Виконує функції центрального засвідчувального органу шляхом внесення відомостей про них до Довірчого списку.
3	Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань організації спеціального зв'язку та захисту інформації	Виконує функції контролюючого органу у сфері ЕДП.
4	Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства	Участь у розробленні норм, стандартів у сфері електронної ідентифікації; встановлення вимог до засобів електронної ідентифікації, рівнів довіри до засобів електронної ідентифікації для їх використання у сфері електронного урядування; здійснення інших повноважень у сфері електронної ідентифікації, визначених законом.
5	Національний банк України (у банківській системі України)	Створює засвідчувальний центр для забезпечення внесення кваліфікованих надавачів ЕДП у банківській системі України та кваліфікованих надавачів ЕДП при здійсненні переказу коштів (учасників платіжних систем) до Довірчого списку.

Джерело: сформовано автором за [36]

Як проілюстровано у табл. 2.2 та додатках А і Б, за даними Міністерства цифрової трансформації України [21] у 2019 році було здійснено більше 1,5 млрд операцій з використанням електронного підпису.

Таблиця 2.2.

Стан розвитку сфери електронних довірчих послуг у 2019 році

№ з/п	Показник	Значення
1	Кількість сформованих кваліфікованих сертифікатів підписів та печаток	Загальна кількість більше 6 млн, з них печатки – 19%, підписи 81%
2	Частка сформованих кваліфікованих сертифікатів електронних підписів на захищених носіях особистих ключів	Захищені носії – 8% Незахищені носії – 92%
3	Кількість кваліфікованих надавачів довірчих послуг	Юридичні особи приватного права – 7. Юридичні особи публічного права 15, з них використовують міжнародні алгоритми електронного підпису – 4. національні алгоритми електронного підпису 18.
4	Кількість операцій з використанням кваліфікованої позначки часу	Більше 1500000000

Джерело: сформовано автором за [21]

Загальною кількістю сформованих кваліфікованих сертифікатів підписів та печаток більше 6 млн., з яких лише 8% усіх підписів зберігаються на захищених носіях.

Отже, покращення якості надання кваліфікованих електронних довірчих послуг, підвищення рівня довіри до них та популяризації центральним засвідчувальним органом є однією із пріоритетних завдань.

Також важливо, що лише 4 з 22 кваліфікованих надавачів довірчих послуг використовують міжнародні алгоритми електронного підпису, усі інші працюють на національними алгоритмами. Однією з причин такої ситуації є неврегульованість процедур та процесів транскордонного визнання електронних підписів та ЕДП. Саме суспільні відносини, що виникають під час цих процедур та процесів, підлягають правовому регулюванню в Україні.

Застосування міжнародних алгоритмів електронних ключів розширять можливості українського електронного підпису, наприклад, в майбутньому створить можливість в Україні визнавати документи інших держав, а іншим державам визнавати документи України, що скріплені електронною підписом або печаткою.

Слід також зазначити, що українське законодавство [24, 26, 36] достатньо

послаблене в напрямі встановлення відповідальності за правопорушення у сфері електронного підпису та ЕДП. Цей чинник значно впливає на суспільні відносини й суттєво знижує довіру суспільства до кріптехнологій. Отже, щодо проблемних питань, які потребують вирішення належать: відсутність уніфікації стандартів, що застосовуються кваліфікованими надавачами ЕДП під час надання кваліфікованих ЕДП, відсутність взаємного визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів, електронних підписів.

Міністерство юстиції України увійшло в трійку найбільш активних у запровадженні реформ міністерств. Візією Міністерства юстиції України є ефективна, дієва та скоординована система юстиції, яка є вільною від корупції, підзвітною усім громадянам та повністю відповідає стандартам ЄС і передовій практиці, забезпечує верховенство права і поліпшує бізнес-клімат в Україні [20].

Міністерство юстиції України – ефективний координатор сектору юстиції на захисті прав людини і держави. Його місія полягає в розробці, здійсненні та координації політики, яка гарантує демократичний розвиток України з дотриманням верховенства права, забезпеченні дотримання прав людини та основних свобод, рівного доступу до правосуддя та ефективної боротьби з корупцією. Міністерство юстиції України розробляє і реалізує політику в цілях забезпечення прозорого, швидкого та ефективного надання послуг кожній особі, забезпечуючи легкість ведення бізнесу, підвищуючи ступінь суспільної довіри і впевненості [20].

У сфері надання ЕДП головною метою Міністерства юстиції України є розвиток транскордонного співробітництва та інтеграція України у світовий електронний інформаційний простір. Досягти цієї мети можливо через взаємне визнання ЕДП (кваліфікований електронний підпис, печатка, реєстрована електронна доставка тощо): в ЄС будуть визнаватися ЕДП, які надаються українськими постачальниками, а в Україні – постачальниками з ЄС.

Так, Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони встановлено обов'язок України та ЄС сприяти імплементації до нормативно-правової бази ЄС у сфері ЕДП [41].

На сьогодні створено систему ЕДП шляхом прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на наближення законодавства до ЄС.

За матеріалами Міністерства юстиції України найуспішнішими напрямками роботи в 2019 року відзначено розробку антикорупційного законодавства та роботу антикорупційних органів; відкриття реєстрів та електронних сервісів; запуск системи електронного декларування. Завдяки запровадженним нововведенням наразі кожному громадянину України представлена можливість користування електронними сервісами з домашніх комп'ютерів та отримання потрібної інформації з відкритих реєстрів. Сьогодні кількість електронних сервісів, які надаються Міністерством юстиції України, є найбільшою у порівнянні з іншими міністерствами та центральними органами виконавчої влади (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Перелік послуг, які відвідувачі мають можливість отримати через Кабінет електронних сервісів Міністерства юстиції України

Джерело: сформовано автором за [20]

Як бачимо, у кабінеті електронних сервісів Міністерства юстиції України є можливість скористатися такими державними реєстрами, інформаційними системами та електронними послугами: на порталі «Звернення у сфері державної реєстрації актів цивільного стану» [20] реалізовані можливості: запису на прийом до відділу Державного реєстру актів цивільного стану громадян, подати заяви, отримати онлайн відповіді на запитання. Однак, отримати результат послуги можна лише особисто. Органи державної реєстрації актів цивільного стану також здійснюють реєстрацію шлюбу та його розірвання, народження та смерті.

Так, реалізується проєкт щодо отримання комплексної послуги «е-малятко» одночасно із реєстрацією народження, до якої увійшло 10 послуг, пов'язаних з народженням дитини. Запроваджено електронну взаємодію між Міністерством соціальної політики України та Міністерством юстиції України щодо підтвердження факту народження дитини у випадках, подання заяви про призначення державної допомоги при народженні дитини в електронній формі.

Крім того, реалізовано пілотний проєкт «Шлюб за добу» та впроваджена нова організаційна форма за принципом «відкритого простору – «Open space», яка дозволяє здійснювати прийом громадян. Здійснена децентралізація повноважень у сфері державної реєстрації актів цивільного стану. Запроваджено вебпортал «Звернення у сфері державної реєстрації актів цивільного стану». На порталі здійснюється запис на прийом до відділу ДРАЦС, подача заяв та консультування з отриманням відповіді на існуючі питання. Наразі 319091 громадян України скористались послугами онлайн.

На порталі реалізована можливість доступу до реєстрів, які обслуговує Міністерство юстиції України (табл. 2.3).

Так, Комісією з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації Міністерства юстиції України здійснюється розгляд скарг на рішення державного реєстратора, рішення, дії або бездіяльність територіальних органів Міністерства юстиції України.

Через Портал державних послуг IGov запроваджено можливість подати скаргу до Комісії. За даними Міністерства юстиції України 13457 скарг у сфері державної реєстрації, надійшли на розгляд Комісії з 2016 року по теперішній час.

Таблиця 2.3.

Реєстри, які обслуговує Міністерство юстиції України

№ з/п	Назва реєстру	Результати запровадження електронної послуги
1	– Державний реєстр речових прав на нерухоме майно	1. Забезпечення децентралізації та своєчасної передачі на місцевий рівень повноважень у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. 2. Впровадження заходів щодо протидії рейдерству у сферах державної реєстрації шляхом розширення контрольних функцій Міністерства юстиції України.
2	– Єдиний реєстр підприємств щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство; – Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; – Реєстр громадських об'єднань; – Єдиний реєстр громадських формувань; – Державний реєстр друкованих ЗМІ та інформаційних агентств; – Єдиний реєстр арбітражних керуючих; – Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення; – Єдиний державний реєстр осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади».	1. Здійснення уніфікації процедур державної реєстрації фізичних осіб – підприємців, юридичних осіб, громадських формувань. 2. Запровадження надання електронних адміністративних послуг у сфері реєстрації юридичних осіб, ФОП та громадських формувань за допомогою порталу електронних сервісів. 3. Надання безкоштовного доступу державним органам до роботи з ЄДР. 4. Запровадження прийняття та видачу документів під час державної реєстрації громадських формувань через фронт-офіси. 5. Забезпечення постійного оновлення інформації про бенефіціарного власника при проведенні кожної реєстраційної дії, крім державної реєстрації припинення юридичної особи. 6. Запровадження принципу екстериторіальності в сферах державної реєстрації в межах Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя.
3	– Єдиний державний реєстр судових рішень	Створення автоматизованої системи виконавчого провадження (забезпечення збирання, узагальнення, зберігання, пошук, облік, надання відомостей про виконавче провадження, формування Єдиного реєстру боржників тощо).

Джерело: сформовано автором за [20]

Крім того, спрощено процедуру отримання заявниками адміністративних послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, а також

запроваджено інформування про реєстраційні дії у Державному реєстрі прав та подання власником в електронній формі об'єкта нерухомого майна заяв про заборону вчинення реєстраційних дій.

Одним з пріоритетів Міністерства юстиції України є запровадження електронної системи нотаріату. Перехід до електронної системи нотаріату суттєво оптимізує діяльність нотаріуса, а також сприятиме наданню якісних та швидких нотаріальних послуг. Метою запровадження електронної системи нотаріату є використання сучасних технологій при вчиненні нотаріальних дій, забезпечення більшої зручності для громадян при користуванні послугами нотаріусів. Передбачається, що нотаріальні дії вчинятимуться з використанням механізмів надання ЕДП. Разом з тим, передбачено створення інтегрованої системи нотаріату, Єдиного реєстру нотаріальних дій та електронного нотаріального архіву.

Наразі до досягнень в цьому напрямі можна віднести: запровадження системи електронного анонімного тестування для осіб, які хочуть реалізувати нотаріальну діяльність, де анонімне тестування дозволяє зробити конкурс на нотаріуса більш об'єктивним; запровадження електронного сервісу з державної реєстрації апостилів.

До проблемних питань можна віднести відсутність фінансово обґрунтованого розміру плати вчинення нотаріальних дій приватними нотаріусами; нестачу нотаріусів у економічно непривабливих регіонах України та надлишкова кількість надання нотаріальних послуг в великих містах та столиці; перевантаженість нотаріальними справами у паперовому вигляді нотаріальних архівів; приховування нотаріусами реальних доходів; недоотримання коштів до державного бюджету від оподаткування нотаріальної діяльності.

Міністерством юстиції України також реалізується державна політика у сфері банкрутства, а саме: забезпечується видача та анулювання свідоцтв про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора); ведення Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України (реєстр містить інформацію щодо 1914 осіб); здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), а також

забезпечення роботи Дисциплінарної комісії арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів); супроводу справ про банкрутство державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 % представництва інтересів державного органу з питань банкрутства як учасника у справах про банкрутство [20].

Міністерство юстиції України забезпечує ведення Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство. Запроваджено безкоштовну онлайн послугу з отримання інформації з реєстру. За даними Міністерства юстиції України 412 тисяч осіб наразі скористались послугою.

Для ефективної роботи державних та приватних виконавців оптимізовано функціонал програмного забезпечення АСВП, зокрема в частині вдосконалення електронного інформаційного обміну з Міністерством внутрішніх справ України, Державною фіскальною службою України, Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України. Результати опитувань проведених програмою USAID «Нове правосуддя» демонструють в останні роки помітне зростання рівня довіри суспільства до судової влади – від 5 % у 2016 році, тоді як у 2019 році зростання відбулося до 18 % [20].

До досягнень у сфері надання ЕДП можна віднести:

- створення системи моніторингу та контролю за діяльністю приватних виконавців, а також забезпечення доступу до професії приватного виконавця;
- створення професійної організації «Асоціація приватних виконавців України»;
- забезпечення підвищення кваліфікації та показників ефективності роботи державних виконавців;
- створення інтегрованої інформаційної системи у виконавчому процесі (АСВП);
- удосконалення порядку і строків проведення окремих виконавчих дій;
- підвищення показників фактично виконаних рішень, а саме про стягнення аліментів та заробітної плати;
- забезпечення надання громадянам онлайн-сервісів (платіжні термінали для

зарахування коштів на рахунки органів ДВС, оплата боргів за допомогою QR-code);

- організація доступу до інформації АСВП сторін виконавчого провадження за допомогою інструментів електронної ідентифікації;
- удосконалення електронного обміну інформацією про боржника та його майно;
- запровадження нового механізму мотивації державних виконавців – виконавець отримує винагороду у вигляді відсотку від стягнутої суми.

В Кабінеті електронних сервісів тільки зареєстровані користувачі мають можливість отримати інформацію (довідки, витяги) з вищевказаних реєстрів. Додатково певні сервіси Кабінету передбачають надання інформації лише тим користувачам, які підтвердили свою особу за допомогою ЕЦП [20]. «Електронний суд» надає можливість сплати судового збору онлайн, надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлень, отримання інформації щодо стадій розгляду судових справ, доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень, надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу, оприлюднення відомостей в справах про банкрутство. «Електронний цифровий підпис»: реалізована можливість замовити ЕЦП. «Інформаційні системи» надає можливість пошуку законодавчих документів українського та міжнародного законодавства, проектів нормативно-правових актів, а також пошуку і завантаження шаблонів документів (заяв, договорів, інших юридичних документів).

Кабінет електронних сервісів надає можливість громадянам комунікації з керівництвом інститутів влади України за допомогою відеоконференції: передбачені спілкування з посадовою особою в режимі реального часу, обмін за необхідності документами, файлами, аудіозаписами та будь-якою іншою інформацією у цифровому форматі. Під час здійснення електронної торгівлі передбачено можливість проведення онлайн аукціонів з продажу арештованого майна. Для повноцінного користування електронними сервісами Міністерства юстиції України необхідно зареєструватися на відповідному сайті, що дозволяє створити особистий обліковий запис. Увійти в особистий Кабінет електронних сервісів можна також з використанням ЕЦП і за допомогою BankID. Таким чином, згідно аналізу

електронних сервісів Міністерства юстиції України, для користування певними послугами достатньо створити особистий обліковий запис. Проте отримання інших послуг вимагає підтвердження особи за допомогою ЕЦП; електронні адміністративні послуги, що надаються Міністерством юстиції України, можна отримати і на Єдиному державному порталі адміністративних послуг, який відсилає до Кабінету електронних сервісів. Дані сервіси забезпечують отримання послуг без присутності людини в приміщенні органу влади.

Крім Кабінету електронних послуг Міністерства юстиції України існують й інші державні електронні сервіси, які доступні громадянам України (додаток В).

Загалом, в Україні існує 62 різних електронних сервісів, проте частина з них може використовуватися лише юридичними особами, а інша частина працює в тестовому режимі та потребує вдосконалення.

Міністерством юстиції України також здійснюється реалізація 20 проєктів міжнародної технічної допомоги. Координація проєктів міжнародної технічної допомоги здійснюється за допомогою впровадження нового методу – онлайн-платформа координації донорської допомоги у секторі юстиції. Зазначена платформа дозволяє в онлайн режимі координувати міжнародну технічну допомогу, зокрема відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів. Онлайн-платформа містить технічну можливість включення інших стратегічних документів, що дозволить ефективно координувати міжнародну технічну допомогу у всіх сферах відповідальності Міністерства юстиції України.

Таким чином, досягненнями Міністерства юстиції України є прийняття Закону «Про електронні довірчі послуги» та підзаконних нормативно-правові актів на його виконання; формування кваліфікованих сертифікатів відкритих ключів; підготовка кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг; забезпечення впровадження та підтримки в актуальному стані Довірчого списку; запуск онлайн сервісу оновлення кваліфікованих сертифікатів; запуск MobileID в промислову експлуатацію.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Сфера ЕДП вдосконалюється одночасно із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Розвиток останніх проходить значно швидше, ніж здійснюється модернізація чинного законодавства в цій галузі. Багато процесів, спрямованих на запровадження єдиного цифрового ринку, не мають належного правового підґрунтя для взаємного транскордонного визнання ключових компонентів, таких як електронна ідентифікація, електронні документи, а також для врегулювання їхнього технічного сумісництва. Ці недоліки й корінні властивості інформаційно-комунікаційних технологій створюють атмосферу недовіри між суб'єктами суспільних відносин. Відсутність довіри, зокрема, через високу вірогідність правової невизначеності робить споживачів, бізнес і органи державної влади уразливими в частині достовірності результатів здійснення суспільних відносин із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, що є фундаментальним бар'єром на шляху підвищення ефективності економічного і соціального розвитку людства.

Таким чином, основна проблема – це забезпечення довіри при застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій у будь-яких суспільних відносинах. Побудова довіри в онлайн-середовищі є ключовим завданням для економічного і соціального розвитку. Проблема довіри в суспільних відносинах у сфері надання ЕДП полягає в наступному.

1. У більшості випадків громадяни не можуть використати свої цифрові підписи для отримання електронних послуг в іншій державі, оскільки електронні підписи та ЕДП, які створені їхніми національними системами цифрового підпису, не визнаються на території інших держав.

2. Цифрова ідентифікація іноземної фізичної/юридичної особи під час використання іноземного цифрового підпису не має чітких визначених процедур правового визнання в Україні, які закріплені нормативно-правовими актами.

3. Відсутні правові механізми перевірки цифрової ідентифікації фізичної/юридичної особи, надійності та достовірності національного цифрового підпису, а також іноземних цифрових підписів в Україні, тоді як наявні локальні технічні механізми не легалізовані законодавчо. Визначені в Законі загальні принципи визнання як іноземних цифрових підписів є недосконалими й недієвими.

4. ЕДП в Україні сьогодні розвиваються ситуативно за відсутності чіткого планування та обліку самих державних послуг, що потребують цифровізації. Для запровадження електронних послуг органи державної влади та місцевого самоврядування часто розроблюють власні програми розвитку цифрових послуг, залучають розробників, які використовують різні технології, технічні підходи, візуалізацію сервісів, інтуїтивні інтерфейси користувача, доступність цільової аудиторії тощо.

Так, електронні послуги, зібрані на сайті Міністерства цифрової трансформації України [21], тільки транслують користувача на електронні ресурси окремих органів влади, які і створюють ці послуги за власним баченням.

Переважає більшість українських електронних послуг не має обов'язкової надійної ідентифікації користувача шляхом залучення технологій цифрового підпису, Mobile ID, BankID та інших. Механізми перевірки цифрової ідентифікації фізичної та юридичної особи, надійності та достовірності національного електронного підпису в Україні не носять закріплених законом юридичних наслідків.

Одним із елементів надійності та достовірності електронного підпису є його сертифікат, який містить необхідні ідентифікаційні відомості про підписувача, надавача послуг електронного підпису та необхідні технічні дані. Перевірити дійсність електронного підпису можна, переглянувши зміст електронного сертифіката шляхом: добровільного обміну сертифікатами між підписувачами; звернення підписувача до ресурсів відповідного АЦСК (списків чинних, блокованих та скасованих сертифікатів); використання електронних механізмів, які мають факультативний характер і розміщені на сайтах Центрального засвідчувального органу Міністерства цифрової трансформації України та Національного банку

України. Така перевірка зазвичай стосується або окремо національного електронного підпису, або електронного документа, засвідченого національним електронним підписом, і є неофіційною процедурою.

Статтею 12 Закону України «Про електронні довірчі послуги» [36] визначено права й обов'язки підписувачів, тобто користувачів довірчих послуг, а також зазначено, що захист прав користувачів електронних довірчих послуг, а також механізм реалізації захисту цих прав регулюються цим Законом та Законом України «Про захист прав споживачів». Водночас законодавство оминає такий важливий аспект, як юридична відповідальність користувачів довірчих послуг у частині невиконання або порушення зобов'язань щодо забезпечення конфіденційності та неможливості доступу інших осіб до особистого ключа, а також надання недостовірної інформації під час отримання та використання ЕДП.

Усе це створює недовіру, певні бар'єри та проблеми на шляху співпраці українських юридичних та фізичних осіб, громадських та державних організацій зі своїми зарубіжними партнерами під час здійснення безпечних, надійних і простих транскордонних електронних операцій та послуг із застосуванням електронних підписів. Хоча фізичні та юридичні особи, що здійснюють комерційну діяльність, можуть використовувати будь-які електронні підписи «за згодою сторін», при цьому ризики ненадійної ідентифікації підписувачів та достовірності електронних підписів досить високі.

Положення універсальних конвенцій, міжнародних типових і локальних законів не гармонійні в тій частині, яка стосується вживання термінів. У більшості міжнародно-правових актів так чи інакше застосовують юрисдикційні аспекти, правові норми та терміни, що позбавлені конкретного змісту й розглядаються більше як рекомендації загального порядку, які державам-учасникам слід прийняти і здійснити у сфері електронного підпису для досягнення кінцевої мети національного законодавства.

На сьогодні маємо характерну спрямованість українських законотворців у напрямі інтеграції законодавства України у сфері електронного підпису виключно в законодавче поле ЄС (тобто інтеграція до внутрішнього ринку ЄС) та ігнорування

універсальності національного законодавства і регуляторного наближення до законодавства інших країн світу.

Розвиток нормативної бази в одному напрямі створює юридичні та технічні проблеми в національній сфері електронного підпису, зокрема в питанні відсутності правових механізмів забезпечення визнання іноземних електронних підписів.

Насиченість Закону України «Про електронні довірчі послуги» [36] деталізованими для українського законодавства термінами й широка палітра дефініцій в одній достатньо вузькій правовій сфері створюють проблеми тотожності українського законодавства із міжнародним та національними законами інших країн на предмет взаємовідповідності під час транскордонного надання електронних підписів.

Загалом відсутність загальної основи для безпечної електронної взаємодії між підприємствами, громадянами й державними органами викликає недовіру державних і приватних онлайн-послуг, електронного бізнесу та електронної торгівлі, тим самим суттєво зменшуючи їхню ефективність та попит.

Враховуючи суттєвий прогрес у цифровізації всіх сфер діяльності держави, прагнення населення та органів державної влади долучитися до інформаційних сервісів, які створені багатьма країнами, і розширити можливості електронної комерції, е-банкінгу, е-здоров'я, е-освіти та інших сфер діяльності, доцільно запровадити єдину модель суспільних відносин у сфері надання ЕДП в Україні.

Існує потреба глибокого порівняльного аналізу міжнародного, світового та законодавства окремих країн у сфері надання ЕДП для визначення схожості та відмінностей, колізій та спорідненості правових норм, із урахуванням практик їхнього застосування, що забезпечить швидку транскордонну інтеграцію національних та іноземних електронних підписів.

Враховуючи викладене, можемо констатувати, що в Україні чинна модель суспільних відносин у сфері надання ЕДП має резерви до удосконалення. Така ситуація наразі ускладнює інтеграцію України у світ транскордонних електронних послуг і значно обмежує економічний потенціал країни загалом. Разом з тим, це сприятиме підвищенню рівня суспільної довіри до інформаційно-комунікаційних

технологій, доступності для населення й бізнесу електронних підписів, ЕДП, онлайн-послуг та електронних транзакцій, які задіяні на міжнародному ринку. Більш того, значно зросте відповідальність суб'єктів сфери ЕДП за шкоду, завдану будь-якій фізичній або юридичній особі в результаті недотримання зобов'язань. Запровадження механізму державної верифікації ЕДП дозволить чітко відрізнити кваліфіковані довірчі послуги від інших електронних послуг та сприятиме підвищенню прозорості електронної комерції.

Взаємне визнання сертифікатів електронних підписів спростить доступ до внутрішніх ринків і дозволить вести транскордонну діяльність, не стикаючись із численними перешкодами під час взаємодії з суб'єктами іноземних держав.

Відмова від системи обов'язкової сертифікації при обов'язковому виконанні стандартів УкрСЕПРО, що наближує Україну до європейських підходів, відкриває нову сферу удосконалення взаємодії приватного сектору з державою.

Наступним напрямом удосконалення надання ЕДП в Україні можна визначити розвиток органів з оцінки відповідності. Розвиток національного законодавства та його наближення до європейського вимагає вже зараз утворення, акредитацію та розвиток органів з оцінки відповідності в таких першочергових щодо ЕДП та безпеки інформації сферах як, наприклад: оцінка відповідності кваліфікованих надавачів кваліфікованих ЕДП, яка має здійснюватись щодвароки (підстава – Закон України «Про електронні довірчі послуги» [36] та низка підзаконних актів [28-35]). Важливість цього напрямку та його привабливість для недержавного сектору важко переоцінити, проте на сьогодні ця сфера в оцінці відповідності не має жодного органу з оцінки, який би взяв участь в добровільній сертифікації або для законодавчо визначеної сфери, обов'язковій оцінці відповідності.

Цю проблему також створює певний вакуум у фахівцях, спроможних проводити оцінку відповідності органів з оцінки відповідності та фахівців, які б неупереджено працювали в цих органах. В іншому випадку Україна буде змушена запрошувати іноземні компанії задля проведення таких оцінок відповідності. На даному етапі, враховуючи стан справ щодо браку органів з оцінки відповідності міжнародним стандартам, необхідність проведення оцінки відповідності

кваліфікованих надавачів ЕДП найбільш реальним стає шлях саме до запрошення відповідних іноземних компаній.

Сучасні інформаційні технології в комплексі зі зміною законодавства дають змогу побудувати взаємодію користувачів та надавачів державних послуг на якісно новому рівні. Це потенційно збільшує доступність, відкритість та прозорість послуг, а також суттєво зменшує рівень корупції під час їх надання. Адже, по-перше, змінюється сутність надання електронних послуг через зменшення потреби у взаємодії громадян із державними службовцями. По-друге, у разі електронного отримання державних послуг українські громадяни мають змогу взаємодіяти з державою за будь-якої потреби та з будь-якого місця, без фізичної присутності в державних службах для отримання послуг. Це значно пришвидшує можливість отримання послуг, а відповідно – економить час та гроші громадян на логістику й оплату посередникам.

Отже, стає можливим зменшення бюрократії, цілодобова доступність послуг зі швидкими та зручними транзакціями та підвищення якості послуг у контексті витраченого часу та доступності.

Згідно з планом розвитку порталу «Дія» (Єдиного державного вебпорталу електронних послуг) [22], до 2024 року 100% державних послуг будуть доступні онлайн, серед іншого через мобільний застосунок, що вже доступний для завантаження. Навіть якщо припустити, що здебільшого економія часу не буде монетизована, економія часу – самодостатня перевага. За розрахунками Офісу ефективного регулювання [42] 1,745 млн операцій на рік за досліджуваними послугами становлять 8,433 млн людино-годин (або 963 людино-років). Потенційна економія становить 4,354 млн людино-годин (або майже 500 людино-років). Крім того, використання онлайн-формату дає змогу швидше отримати результат послуги за дев'ятьма видами послуг з 12. Найкращий результат – 12 днів (призначення допомоги при народженні дитини).

З огляду на чинники, які впливають на економічний та антикорупційний ефект запровадження електронних послуг, під час планування кроків щодо подальшого розвитку електронного урядування доцільно врахувати наступне.

1. З огляду на низький поточний рівень використання онлайн-послуг, паралельно із запровадженням нових послуг в електронному вигляді, потрібно докласти додаткових зусиль у справі популяризації наявних послуг. Це має призвести до значного економічного та антикорупційного ефекту. Додатково треба акцентувати увагу на антикорупційних перевагах онлайн-формату, що знизить частку користувачів, які апріорі вважають державні послуги корупційними.
2. У виборі наступних послуг для переведення в онлайн-формат пріоритет потрібно надавати послугам, що мають найширше охоплення. Насамперед, це послуги для населення, бізнесу.
3. За можливості модифікувати наявні та розробляти нові електронні послуги максимально автоматичними.
4. Оптимізувати внутрішні процедури у відповідальних відомствах з метою зменшення максимального часу надання послуг та дотримання термінів у принципі.

ВИСНОВКИ

Результати досліджень тенденцій та закономірностей розвитку сфери надання електронних довірчих послуг дозволили відповідно до поставленої мети та завдань зробити такі висновки та узагальнення.

1. Запропоновано вирішення наукової проблеми, яка полягає у поглибленні теоретичних засад механізмів надання ЕДП та визначення напрямів щодо їх удосконалення в умовах європейської інтеграції України. У процесі дослідження теоретико-методичних засад виявлено, що у сучасній літературі існує багато концептуальних підходів до дослідження механізмів надання ЕДП.

2. Ґрунтуючись на положеннях історії та теорії державного управління, проаналізовано еволюцію сутності терміну «електронні довірчі послуги»; встановлено, що ідеї та практика надання ЕДП мають давні традиції – від досліджень У. Діффі та М. Хеллмана у 1976 році до сучасної реформи цифровізації суспільства, яка виявилась найактуальнішою та соціально затребуваною. Визначення теоретико-методичних положень державного регулювання та удосконалення механізмів надання ЕДП з метою забезпечення довіри до широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій сприятиме ефективній реалізації стратегії цифрової трансформації України.

3. Встановлено, що нормативно-правова база України у сфері надання ЕДП характеризується відсутністю правових підстав для притягнення до відповідальності суб'єктів суспільних правовідносин, які беруть участь у створенні, одержанні, використанні, зберіганні та знищенні електронних підписів, що не сприяє підвищенню рівня довіри громадян до електронних довірчих послуг.

Порівняльний аналіз національного законодавства та міжнародно-правових документів свідчить про термінологічну та нормативно-правову невизначеність або/та розбіжність в об'єктно-предметній області понять, що складають базовий термінологічний набір сфери ЕДП. Встановлено правові розбіжності в законодавчих актах різних юрисдикцій у сфері електронного підпису, виявлено недоліки національної системи правового регулювання в цій сфері.

4. Визначено, що особливості регулювання надання електронних послуг різних країн зумовлені ознаками наднаціонального рівня регулювання. Доведено, що при забезпеченні процедур взаємного визнання електронного підпису та ЕДП необхідно розробити та стандартизувати механізми транскордонного використання електронного підпису та ЕДП із урахуванням особливостей різних технічних рішень та відмінностей юрисдикцій.

Результати аналізу міжнародних документів UNCITRAL, Ради Європи з питань електронного підпису та інших документів виявили, що потреба в негайному юридичному врегулюванні процедур взаємного визнання іноземних електронних підписів є актуальною. Міжнародними актами встановлено загальні принципи визнання іноземних електронних підписів, однак такі процедури застосувати неможливо через їхню неврегульованість, яка створює підстави до недовіри користувачів до електронних сервісів, електронних транзакцій, ЕДП тощо.

5. За даними Міністерства цифрової трансформації України у 2019 році було здійснено більше 1,5 млрд операцій з використанням електронного підпису. Покращення якості надання кваліфікованих ЕДП, підвищення рівня довіри до них та популяризації центральним засвідчувальним органом є однією із пріоритетних завдань. Лише 4 з 22 кваліфікованих надавачів довірчих послуг використовують міжнародні алгоритми електронного підпису, усі інші працюють на національними алгоритмами. Загальною кількістю сформованих кваліфікованих сертифікатів підписів та печаток більше 6 млн., з яких лише 8% усіх підписів зберігаються на захищених носіях. Однією з причин такої ситуації є неврегульованість процедур та процесів транскордонного визнання електронних підписів та ЕДП. Саме суспільні відносини, що виникають під час цих процедур та процесів, підлягають правовому регулюванню в Україні.

У сфері надання ЕДП головною метою Міністерства юстиції України є розвиток транскордонного співробітництва та інтеграція України у світовий електронний інформаційний простір. За матеріалами звіту Міністерства юстиції України найуспішнішими напрямками роботи в 2019 році відзначено розробку антикорупційного законодавства та роботу антикорупційних органів; відкриття

реєстрів та електронних сервісів; запуск системи електронного декларування. Сьогодні кількість електронних сервісів, які надаються Міністерством юстиції України, є найбільшою у порівнянні з іншими міністерствами та центральними органами виконавчої влади. Досягненнями Міністерства юстиції України є прийняття Закону «Про електронні довірчі послуги» та підзаконних нормативно-правові актів на його виконання; формування кваліфікованих сертифікатів відкритих ключів кваліфікованих надавачів ЕДП; забезпечення впровадження та підтримки в актуальному стані Довірчого списку; запуск онлайн сервісу оновлення кваліфікованих сертифікатів; запуск MobileID в промислову експлуатацію.

6. Сьогодні існує потреба у проведенні глибокого порівняльного аналізу міжнародного, світового та законодавства окремих країн у сфері надання ЕДП для визначення схожості та відмінностей, колізій та спорідненості правових норм, із урахуванням практик їхнього застосування, що забезпечить швидку транскордонну інтеграцію національних та іноземних електронних підписів.

Крім того, у сфері надання ЕДП не має жодного органу з оцінки відповідності, який би взяв участь в добровільній сертифікації або, для законодавчо визначеної сфери, обов'язковій оцінці відповідності. З огляду на низький поточний рівень використання онлайн-послуг, паралельно із запровадженням нових послуг в електронному вигляді, потрібно докласти додаткових зусиль у справі популяризації наявних послуг. Це має призвести до значного економічного та антикорупційного ефекту. Додатково необхідно акцентувати увагу на антикорупційних перевагах онлайн-формату, це знизить частку користувачів, які апріорі вважають державні послуги корупційними. У виборі наступних послуг для переведення в онлайн-формат пріоритет потрібно надавати послугам, що мають найширше охоплення. Насамперед, це потребує модифікації наявних та розробки нових електронних послуг, зокрема для населення і бізнесу, в режимі максимальної автоматизації, а також оптимізації внутрішніх процедур у відповідальних відомствах з метою зменшення максимального часу надання послуг та дотримання термінів у принципі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла книга «Національна стратегія електронної ідентифікації України», під редакцією О. Потія та Ю. Козлова. 2015 р. URL : [://cdn.regulation.gov.ua/8d/f3/4c/32/regulation.gov.ua_File_196.pdf](http://cdn.regulation.gov.ua/8d/f3/4c/32/regulation.gov.ua_File_196.pdf) (дата звернення: 20.10.2020).
2. Білоцерковець Н. В. Державне регулювання діяльності провайдера електронних довірчих послуг як суб'єкта правовідносин у сфері електронної ідентифікації. *Адміністративне право і процес*. 2018. № 2 (21). С. 42-51. URL : <http://applaw.net/index.php/journal/article/download/38/26/> (дата звернення: 25.09.2020).
3. Брошеван Є. В., Потій О. В. Особливості реалізації edelivery в контексті електронних довірчих послуг. Досвід Євросоюзу. *Радиотехника*. 2018. Вип. 193. С. 179-185. URL : <http://rt.nure.ua/article/view/175825/175677> (дата звернення: 14.09.2020).
4. Горбенко Ю. І., Горбенко І. Д. Інфраструктура відкритих ключів. Електронний цифровий підпис. Теорія та практика: монографія. Харків : видавництво «Форт», 2010. 608 с.
5. Горбенко Ю. І., Потій А. В., Костенко А. В., Исирова Е. В., Горбенко І. Д. Состояние и сущность процессов нормализации европейской нормативной базы в области электронных подписей. *Прикладная радиоэлектроника*. Т. 13. № 3. 2014. С. 261–267. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Prre_2014_13_3_15 (дата звернення: 14.09.2020).
6. Гречко А.В., Мелашенко А.О., Таран С.В. Електронні довірчі послуги – основа бізнес-довіри. *Наукові записки НаУКМА. Комп'ютерні науки*. 2018. Том 1. С. 50-53. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14631/Hrechko_Elektronni_dovirchi_posluhy_osnova_biznes_doviry.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.09.2020).

7. Голіна О. До питання про поняття довірчих електронних послуг та їх договірному забезпечення. *Господарське право і процес*. 2018. № 5/2018. С.73-76. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/15.pdf> (дата звернення: 19.09.2020).
8. Електронний документообіг у державному управлінні: навч. посіб. / І. В. Клименко, К. О. Линьов, І. Д. Горбенко, В. В. Онопрієнко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ ; Х. : Форт, 2009. 232 с. URL : http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7059/1/K_Lynov_I_Klymenko_EDDU_IS.pdf (дата звернення: 21.10.2020).
9. Кірпи́чников Ю. А., Кондратенко Ю. В.; Руденська Г. В.; Васюхно С. І. Шляхи підвищення оперативності електронного документообігу на основі стандартів організації обміну інформацією між штабами НАТО. URL : <http://journals.uran.ua/index.php/2304-2699/article/viewFile/123253/118538> (дата звернення: 19.09.2020).
10. Костенко О. В. Костенко В. В. Електронні підписи та порядок визнання іноземних сертифікатів електронних підписів в законодавстві окремих країни Азії. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 1. С. 159–166. URL : http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/1/tom_1/29.pdf (дата звернення: 19.09.2020).
11. Костенко О. В. Проблеми правового регулювання визнання іноземних електронних довірчих послуг в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2018. № 4. С. 102-109. URL : [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=UZTNU_law_2018_29\(68\)_4_19](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=UZTNU_law_2018_29(68)_4_19) (дата звернення: 20.09.2020).
12. Костенко О. В. Сучасна правова модель суспільних відносин сфери електронних довірчих послуг в Україні. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2019. № 2 (14). С. 3-7. URL : <https://ws-conference.com> (дата звернення: 20.09.2020).
13. Костенко О. В. Костенко В. В. Шляхи запровадження електронних довірчих послуг в нотаріальному процесі. *Південноукраїнський правничий часопис*.

Одеса, 2018. № 4. С. 118–122. URL : http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/4/part_1/31.pdf (дата звернення: 20.09.2020).

14. Костенко О. В. Сучасна правова модель суспільних відносин сфери електронних довірчих послуг в Україні. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2019. № 2 (14). С. 3-7. URL : <https://ws-conference.com> (дата звернення: 25.09.2020).

15. Клименко І. В. Електронні послуги : навч. посіб. К. : НАДУ при Президентіві України, 2014. 100 с. URL : http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/e076ffa8-f9a9-48fd-84f4-7b03357f15a0.pdf (дата звернення: 07.10.2020).

16. Костенко О. Електронний підпис та електронні довірчі послуги в законодавстві Сполучених Штатів Америки. *Інформація і право*. № 3 (26)/2018. С. 76-83. URL : http://ippi.org.ua/sites/default/files/9_9.pdf (дата звернення: 07.10.2020).

17. Ліпінський В. В., Братков О. І., Питання вдосконалення нормативно-правового регулювання створення комплексних систем захисту інформації в інформаційних системах та застосування досвіду країн НАТО. *Сучасний захист інформації*. 2018. № 3 (35). URL : [journals.dut.edu.ua>index.php>dataprotect>article>view](http://journals.dut.edu.ua/index.php/dataprotect/article/view) (дата звернення: 09.10.2020).

18. Літвінова Н. А., Літвінов О. В., Проблеми надання адміністративних послуг громадянам із використанням інформаційно-комунікаційних технологій в Україні. *ДРІДУ НІДУ*. URL : [https://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02\(10\)/9.pdf](https://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02(10)/9.pdf) (дата звернення: 01.11.2020).

19. Миськевич Т. Інтеграція України в цифровий економічний простір ЄС // Громадська думка про правотворення. *Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів*. № 20-21 (164-165). URL : <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2018/20-21.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).

20. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL : <https://usr.minjust.gov.ua/content/home> (дата звернення: 05.11.2020).

21. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України URL : <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 06.11.2020).

22. Офіційний сайт Дія. Державні послуги онлайн. URL : <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 05.11.2020).
23. Про електронний підпис: Закон Китайської Народної Республіки від 22.05.2003 р. № 852-IV. URL : <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/cn/cn105en.pdf> (дата звернення: 07.10.2020).
24. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 08.10.2020).
25. Про затвердження Положення про Систему BankID Національного банку України: Постанова Національного банку України від 30.08.2016 р. № 378. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0378500-16#Text> (дата звернення: 10.11.2020).
26. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/852-15> (дата звернення: 12.10.2020).
27. Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС: Регламент ЄС № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року. URL : https://czo.gov.ua/download/docs/reg_910_2014_ua.pdf (дата звернення: 08.10.2020).
28. Про затвердження Положення про центральний засвідчувальний орган: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 1451. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1451-2004-%D0%BF> (дата звернення: 12.10.2020).
29. Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади та Служба безпеки України здійснюють функції технічного регулювання: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1057. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-2015-%D0%BF> (дата звернення: 12.10.2020).
30. Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності: Постанова

Кабінете Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1452. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1452-2004-%D0%BF> (дата звернення: 12.10.2020).

31. Про затвердження Порядку акредитації центру сертифікації ключів: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2004 р. № 903. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/903-2004-%D0%BF> (дата звернення: 10.11.2020).

32. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України, Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 29.03.2017 р. № 1017/5/206/. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/z0422-17> (дата звернення: 15.10.2020).

33. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013> (дата з звернення: 15.10.2020).

34. Про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 30.07.2015 р. №13-1. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0991-15/ed20171208/sp:maх100#n24> (дата звернення: 15.10.2020).

35. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 р. № 918-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016> (дата звернення: 15.10.2020).

36. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>. (дата звернення: 08.10.2020).

37. Про цифрові підписи: Закон Республіки Корея. URL : <http://www.moleg.go.kr/english/korLawEng?pstSeq=52667> (дата звернення: 29.10.2020).

38. Семенченко А. І., Дрешпак В. М. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. К., 2017. Частина 10: Електронні послуги / [Р. М. Матвійчук, С. П. Кандзюба]. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 60 с. URL : https://onat.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Part_010_Feb_2018.pdf (дата звернення: 04.10.2020).

39. Семенченко А. І., Журавльов А. В. Теоретико-методологічні засади інституалізації державного управління у сфері електронного урядування. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Semenchenko.pdf> (дата звернення: 05.10.2020).
40. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронні підписи: Міжнародний документ від 05.07.2001 р. № 995_937. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_937.#Text (дата звернення: 09.11.2020).
41. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014 № 984_011 (набрання чинності: 01.09.2017; Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 05.11.2020).
42. Усі питання по е-послугах. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. 2019. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/usi-pitannya-po-e-poslugam/sho-take-elektronna-posluga> (дата звернення: 11.11.2020).
43. Ali Al-Zubiassam, Al-Trawneh. *The Electronic Signature and the Problems of Its Practical Applicable International Journal of Humanities and Social Science*. 2016. Vol. 6. № 12. URL : https://www.ijhssnet.com/journals/ Vol_6_No_12_December_2016/7.pdf (дата звернення: 02.10.2020).
44. Diffie W., Hellman M.E. New Directions in Cryptography. *IEEE Transactions on Information Theory*. Vol 22. № 6. 1976. 644-654. URL : <https://www.nku.edu/~christensen/092mat483%20DH%20paper.pdf> (дата звернення: 02.10.2020).
45. Gross Thomas. Signatures and Efficient Proofs on Committed Graphs and NP-Statements. *Financial Cryptography and Data Security 2015 – 19th International Conference*. Puerto Rico. January 26-30. 2015. URL : https://fc15.ifca.ai/preproceedings/paper_98.pdf (дата звернення: 02.10.2020).
46. Krenn Stephan, Samelin Kai, and Sommer Dieter. Stronger Security Definition for Sanitizable Signatures. *Data Privacy Management – DPM 2015*. Vienna, Austria, September 21–22. 2015. URL : <https://prismacloud.eu/wp->

content/uploads/2018/09/Stronger-Security-for-Sanitizable-Signatures.pdf (дата звернення: 02.10.2020).

47. Niranjana Indu, Seetharaman A., Jadhav Veena, Banerjee Arindam. The Impact of Electronic Signatures on Internal Control Systems. *International Journal of Academic Research* [ISSN: 2075-4124]. Vol. 4. Issue 4. 2016. 216-238. URL : https://www.researchgate.net/publication/325018677_The_Impact_of_Electronic_Signatures_on_Internal_Control_Systems (дата звернення: 02.10.2020).

48. Rivest R., Shamir A., Adleman L. A Method for Obtaining Digital Signatures and Public-Key Cryptosystems. URL : <http://people.csail.mit.edu/rivest/Rsapaper.pdf> (дата звернення: 02.10.2020).

49. The Personal Information Protection And Electronic Documents Act: Закон Канади (PIPEDA, Canada). URL : <https://www.priv.gc.ca/en/privacy-topics/privacy-laws-in-canada/the-personal-information-protection-and-electronic-documents-act-pipeda> (дата звернення: 02.11.2020).

50. Federal Information Processing Standards Publication 140-2, U.S. Department of Commerce, 05/2001. Security Requirements for Cryptographic Modules. URL : <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/FIPS/NIST.FIPS.140-2.pdf> (дата звернення: 06.11.2020).

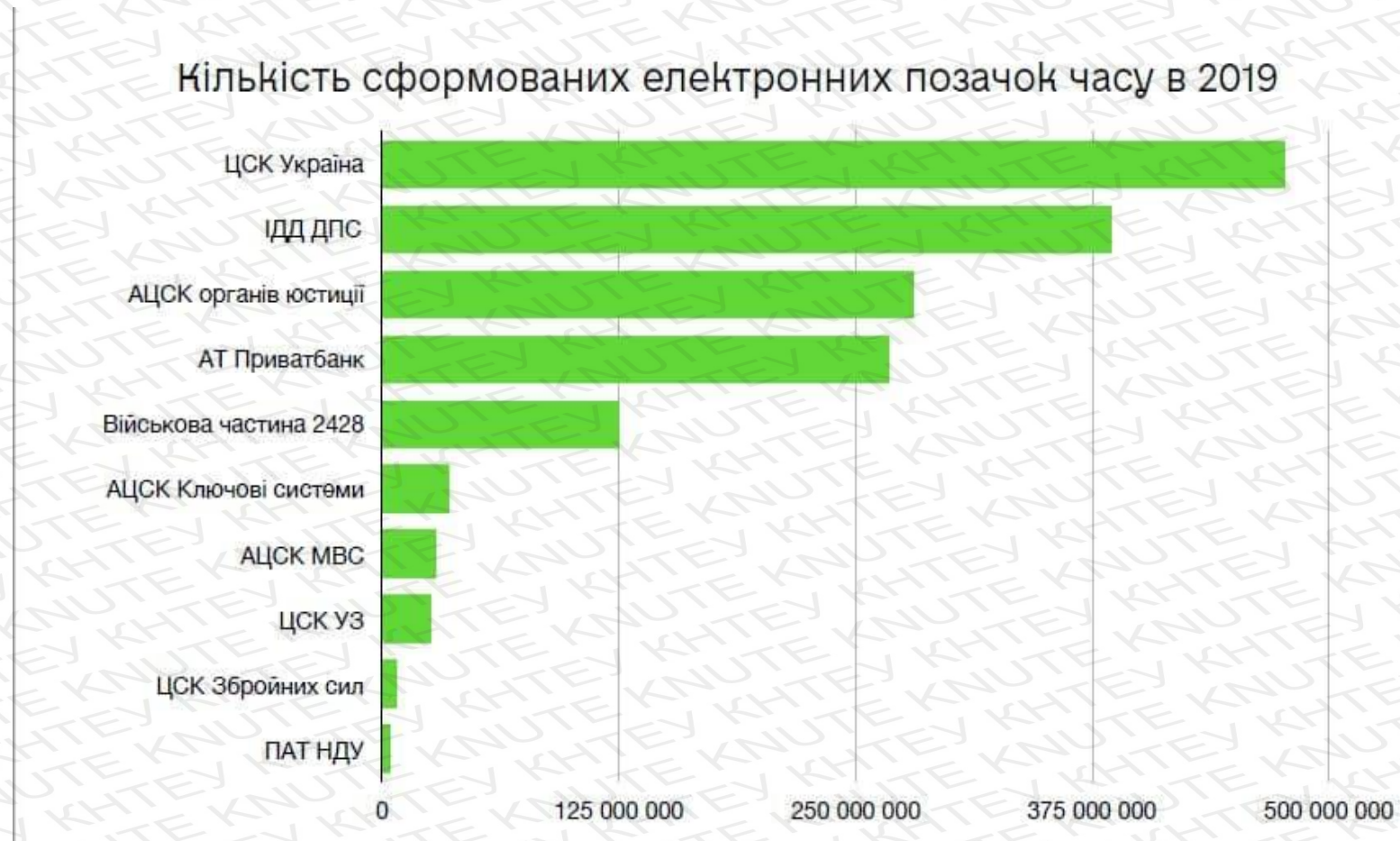
51. E-Government and e-Participation. URL : http://ec.europa.eu/information_society/activities/policy_link/en.htm (дата звернення: 31.10.2020).

52. E-Government Knowledge Database. URL : <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/EParticipation> (дата звернення: 31.10.2020).

ДОДАТКИ

Додаток А

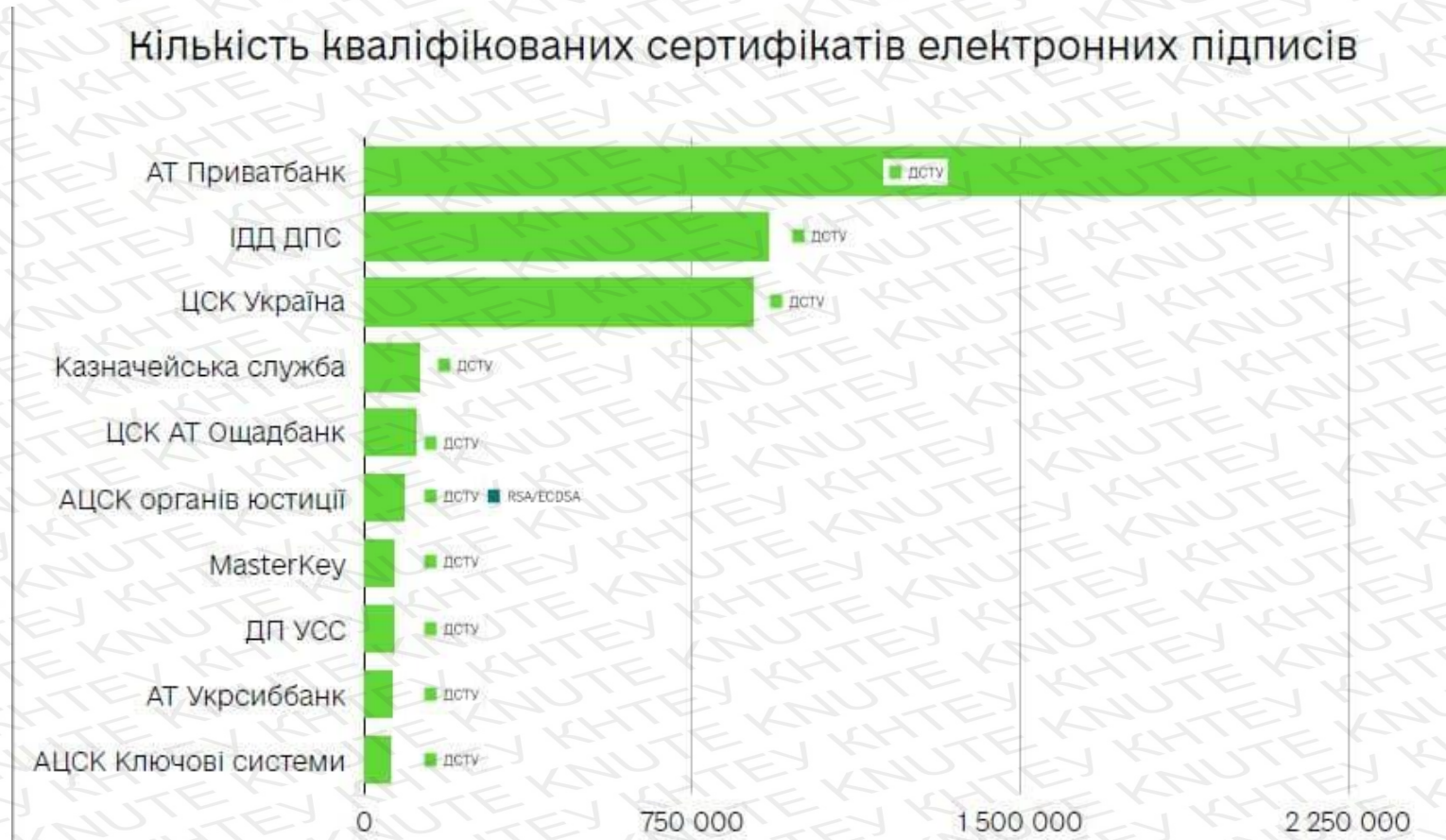
Кількість сформованих електронних позачок часу в 2019 році [20, 21]

Додаток Б

Кількість кваліфікованих сертифікатів електронних підписів [20, 21]

Кількість кваліфікованих сертифікатів електронних підписів

Додаток В

Державні електронні сервери, які доступні громадянам України, крім Кабінету електронних послуг

Міністерства юстиції України [20, 21]

Онлайн будинок юстиції	Портал IGov	Портал електронних послуг Пенсійного фонду України.	Електронний кабінет платника податків.	Об'єднана електронна система охорони здоров'я «eHealth»
- отримання повторних документів про державну реєстрацію актів цивільного стану: свідоцтв про народження та смерть, шлюб та його розірвання, зміну імені - Отримання витягів з Державного реєстру актів цивільного стану громадян - Здійснення державної реєстрації громадської організації зі статусом юридичної особи. - Вхід можливий лише з використанням адреси електронної пошти.	- Забезпечення доступу до онлайн подання заявки на отримання документів - запис в чергу на оформлення закордонного паспорту, свідоцтва про народження дитини, одруження, розлучення та інші. - Вхід можливий з використанням ID карти, електронного цифрового підпису, BankID та Картки киянина	- Отримання виписок з індивідуальними відомостями про застраховану особу - Перегляд даних електронної пенсійної справи - Направлення звернення з будь-якого питання та отримання відповіді, не відвідуючи Пенсійний фонд - надання запиту на попередню підготовку документів (довідок, виписок, інших документів) - Запис на прийом до посадових осіб з можливістю обранням теми, дати та часу відвідування - Можливість дізнатися графіки прийому керівництва, адреси територіальних управлінь, нормативно-правову інформацію	- Формування та відправлення до органів Державної фіскальної служби електронної документації, у тому числі податкової звітності, запитів на отримання інформації, заяв для реєстрації платником окремих податків. - Реєстрація податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних та Єдиному реєстрі акцизних накладних - Можливість скористатися сервісами систем електронного адміністрування ПДВ та реалізації пального.	Сукупність інформаційних сервісів в галузі охорони здоров'я.

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

РЕФЕРАТ
ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на тему:

**«МЕХАНІЗМ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ
ПОСЛУГ В УКРАЇНІ»**

Студентки 2 курсу, 4 мз_групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Петриченко
Валентини
Вячеславівни

(підпис студента)

Науковий керівник
кандидат економічних наук

Льїна
Анастасія
Олександрівна

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
доктор економічних наук,
доцент

Ладонько
Людмила
Степанівна

(підпис гаранта)

Київ 2020

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (налічує 52 найменування), додатків. Загальний обсяг роботи становить 56 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі основний – 46 сторінок. Робота містить 3 таблиці, 3 рисунки, 3 додатки.

Метою роботи є поглиблення теоретичних засад електронних довірчих послуг та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення механізмів їх надання в Україні.

Відповідно до мети було визначено коло завдань:

- охарактеризувати теоретико-методичні аспекти забезпечення довіри до електронних послуг;
- дослідити еволюцію наукових поглядів до предметної області надання електронних довірчих послуг;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні;
- дослідити світовий досвід надання електронних довірчих послуг з метою імплементації його в Україні;
- проаналізувати механізм надання електронних довірчих послуг в Україні;
- визначити напрями удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні.

Об'єктом дослідження є процес надання електронних довірчих послуг в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти надання електронних довірчих послуг в Україні.

Для досягнення мети випускної кваліфікаційної роботи та вирішення поставлених завдань використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: метод системного підходу та історико-логічний метод – при дослідженні теоретичних аспектів надання електронних довірчих послуг; методи ретроспективного, порівняльного аналізу – при розгляді світового досвіду надання електронних довірчих послуг; методи аналізу та синтезу, групування, узагальнення, перехід від абстрактного до конкретного – при розробці рекомендацій щодо визначення напрямів удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні; економіко-статистичні – при моніторингу та оцінюванні процесу надання електронних довірчих послуг в Україні.

У першому розділі розкриваються теоретичні засади забезпечення довіри до електронних послуг.

У другому розділі аналізується механізми надання електронних довірчих послуг в Україні.

У третьому розділі викладаються пропозиції щодо напрямів удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні.

Одержані результати можуть бути використані при удосконаленні системи організації надання електронних довірчих послуг та процесу здійснення електронної ідентифікації в Міністерстві юстиції України.

Анотація

Випускна кваліфікаційна робота присвячена поглибленню теоретичних засад електронних довірчих послуг та розробленню рекомендацій щодо вдосконалення механізмів їх надання в Україні.

У першому розділі розкрито теоретичні засади забезпечення довіри до електронних послуг.

У другому розділі проаналізовано механізми надання електронних довірчих послуг в Україні.

У третьому розділі викладено пропозиції щодо напрямів удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні.

Ключові слова: електронні послуги, електронний підпис, електронна ідентифікація, довірча послуга.

Abstract

The final qualification work is devoted to the deepening of the theoretical foundations of electronic trust services and the development of recommendations for improving the mechanisms for their provision in Ukraine.

The first section revealed the theoretical foundations of ensuring trust in electronic services.

The second section analyzed the mechanisms for providing electronic trust services in Ukraine.

The third section presented proposals for improving the mechanisms for providing electronic trust services in Ukraine.

Key words: electronic services, electronic signature, electronic identification, trust service.

РЕЦЕНЗІЯ
на випускню кваліфікаційну роботу
Петриченко Валентини Вячеславівни
студентки 2 курсу, 4 мз групи,
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
на тему «Механізм надання електронних довірчих послуг в Україні»

Випускна кваліфікаційна робота виконана на тему, яка є актуальною для сфери публічного управління у сучасних умовах розвитку відносин держави з громадянами, передбачає дослідження широкого спектра проблем, пов'язаних з процедурою надання електронних довірчих послуг.

Виконана робота за змістом відповідає завданню в повному обсязі. Студентка продемонструвала достатній рівень володіння теоретичним матеріалом щодо обґрунтування теоретичних особливостей механізму надання довірчих послуг та вміння застосовувати цей матеріал у процесі реального дослідження.

Робота розкриває сучасний стан в сфері надання електронних довірчих послуг. Ґрунтовно досліджено еволюцію наукових поглядів на предметну область надання електронних довірчих послуг. Розглянуто нормативно-правові акти, які регламентують надання електронних довірчих послуг в Україні. Вивчено міжнародний досвід надання електронних довірчих послуг, зокрема, проаналізовано практику з цього питання таких країн як Корея, Китай, США, Канада, Франція, Естонія. Встановлено місце України у рамках міжнародного співробітництва у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації. Проілюстровано механізм надання електронних довірчих послуг в Україні. Визначено основні досягнення нашої держави у зазначеній сфері, а також окреслено проблемні питання, які потребують вирішення.

Аналіз структури та системи викладення матеріалів магістерської роботи дозволяє стверджувати, що вона є завершеним науковим дослідженням. Якість

оформлення випускної кваліфікаційної роботи можна вважати на достатньо високому рівні. Основні вимоги щодо оформлення матеріалу враховані. Слід відзначити деякі несуттєві порушення стилю викладення матеріалу, який в окремих місцях роботи є ненауковим. В цілому, матеріал роботи викладено послідовно і логічно.

Магістерська робота **Петриченко Валентини Вячеславівни** на тему: **«Механізм надання електронних довірчих послуг в Україні»**, відповідає встановленим вимогам та може бути допущеною до захисту. З урахуванням успішного захисту магістерську роботу можна оцінити на «відмінно».

Рецензент

Заступник Міністра юстиції України

Віталій ВАСИЛИК

**Завідувачу кафедри публічного
управління та адміністрування
Новіковій Н.Л.**

Заява

Я, Петриченко Валентина Вячеславівна, повідомляю, що за результатами здійснення самостійної перевірки з використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній кваліфікаційній роботі на тему: «Механізм надання електронних довірчих послуг в Україні» не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному варіантах. Електронна версія роботи ідентична з друкованою.

23.11.2020 року

Згода

Я, Петриченко Валентина Вячеславівна, цим засвідчую, що є автором випускної кваліфікаційної роботи на тему: «Механізм надання електронних довірчих послуг в Україні» несу повну відповідальність за достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, жодна частина роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне підтвердження в присвоєнні. Я підтверджую, що у роботі не міститься державної таємниці або інформації для службового користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не була опублікована мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний депозитарій Київського національного торговельно-економічного університету і збережена в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

23. 11. 2020 року

В.В. Петриченко

Аdvengo Plagiatus 1.2.0.91

ФайлПравкаВидПроверка уникальностиСправка

Адрес:Игнорировать домены:

ВСТУП

Актуальність теми. В останні роки в Україні значно зросла кількість електронних довірчих послуг. Запровадження Закону «Про електронні довірчі послуги» забезпечило громадян сучасними інструментами електронної комерції та комунікації з усіма стейкхолдерами. Цифровізація послуг сприяє їх активному проникненню та впливу як на життєдіяльність громадян, так і на розвиток суспільства та держави в цілому. Наразі українці можуть отримати низку електронних послуг, не виходячи з дому. Запровадження сучасних електронних методів ідентифікації особи, серед яких Mobile ID, забезпечує конфіденційність та повний захист персональних даних. Забезпечення безпеки інформації, тобто збереження її конфіденційності, цілісності, доступності, застосовності, авторства та спостережності під час її оброблення в існуючих і новостворених системах електронних послуг стає визначальним чинником довіри до результатів їх надання.

Дослідженням питань впровадження електронних довірчих послуг присвячено праці провідних фундаторів - представників різних наукових шкіл - І.Д. Горбенко, І.В. Кліменко, В.В. Ліпінський, Н.А. Лігвінова, А.О. Мелашенко, О.В. Потій, С.В. Таран та інших дослідників.

Вивчення праць науковців дозволяє ґрунтовно дослідити сутність поставленого наукового завдання, а також сформулювати питання, що залишаються невирішеними.

Метою роботи є поглиблення теоретичних засад електронних довірчих послуг та

Відповідно до мети було визначено коло завдань:

- охарактеризувати теоретико-методичні аспекти забезпечення довіри до електронних довірчих послуг;
- дослідити еволюцію наукових поглядів до предметної області надання електронних довірчих послуг;
- проаналзувати нормативно-правове забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні;
- дослідити світовий досвід надання електронних довірчих послуг з метою його застосування в Україні;
- проаналзувати механізм надання електронних довірчих послуг в Україні;
- визначити напрями удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні.

Об'єктом дослідження є процес надання електронних довірчих послуг в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти надання електронних довірчих послуг в Україні.

Методологія дослідження. Для досягнення мети випускної кваліфікаційної роботи та виконання завдань дослідження використано загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: метод системного підходу та історико-логічний метод – при дослідженні теоретичних аспектів надання електронних довірчих послуг; методи ретроспективного, порівняльного аналізу – при розгляді світового досвіду надання електронних довірчих послуг; методи аналізу та синтезу, групування, узагальнення, перехід від абстрактного до конкретного – при розробці рекомендацій щодо визначення напрямів удосконалення механізмів надання електронних довірчих послуг в Україні; економіко-статистичні – при моніторингу та оцінюванні процесу надання електронних довірчих послуг в Україні.

Інформаційною базою дослідження є широке коло наукових джерел: монографічні дослідження українських та зарубіжних вчених, публікації у періодичних виданнях, законодавчі та нормативні акти з питань цифрової трансформації та електронного врядування; офіційні статистичні матеріали Міністерства цифрової трансформації України. Міністерства юстиції

Проверка документа

Информация:
Уникальность текста 90%
Высокая уникальность текста

OKОтменаБлокировка

Редактор текста"Чистый" документ

Журнал

Плагіатус готов к работе

Информация

ADVEGO Биржа контента №1

РегистрацияВход

Новости Адвего

Заказчикам - настройка "Страны и регионы" в заказах. Обновление от 18.11.2020 - добавлены фильтры по регионам и городам

Сертификация Адвего для исполнителей / Возможность получить статус Гуру

1 тур голосования конкурса "Триллер Адвего" открыт!

еще

Контент на заказ

Антикризисные цены:
от 0.2\$ за 1000

• Контент-проектам
• SEO-специалистам
• Интернет-магазинам

88772 символов

23:44
23.11.2020

Полный отчет

Краткий отчет

История отчетов

 РАСПЕЧАТАТЬ ▾

 ВЫГРУЗИТЬ ▾

 СОЗДАТЬ ССЫЛКУ ▾